

FKITMCMXIX

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet kemijskog
inženjerstva i tehnologije

DESTILACIJA

Prof. A. Sander

DEFINICIJA

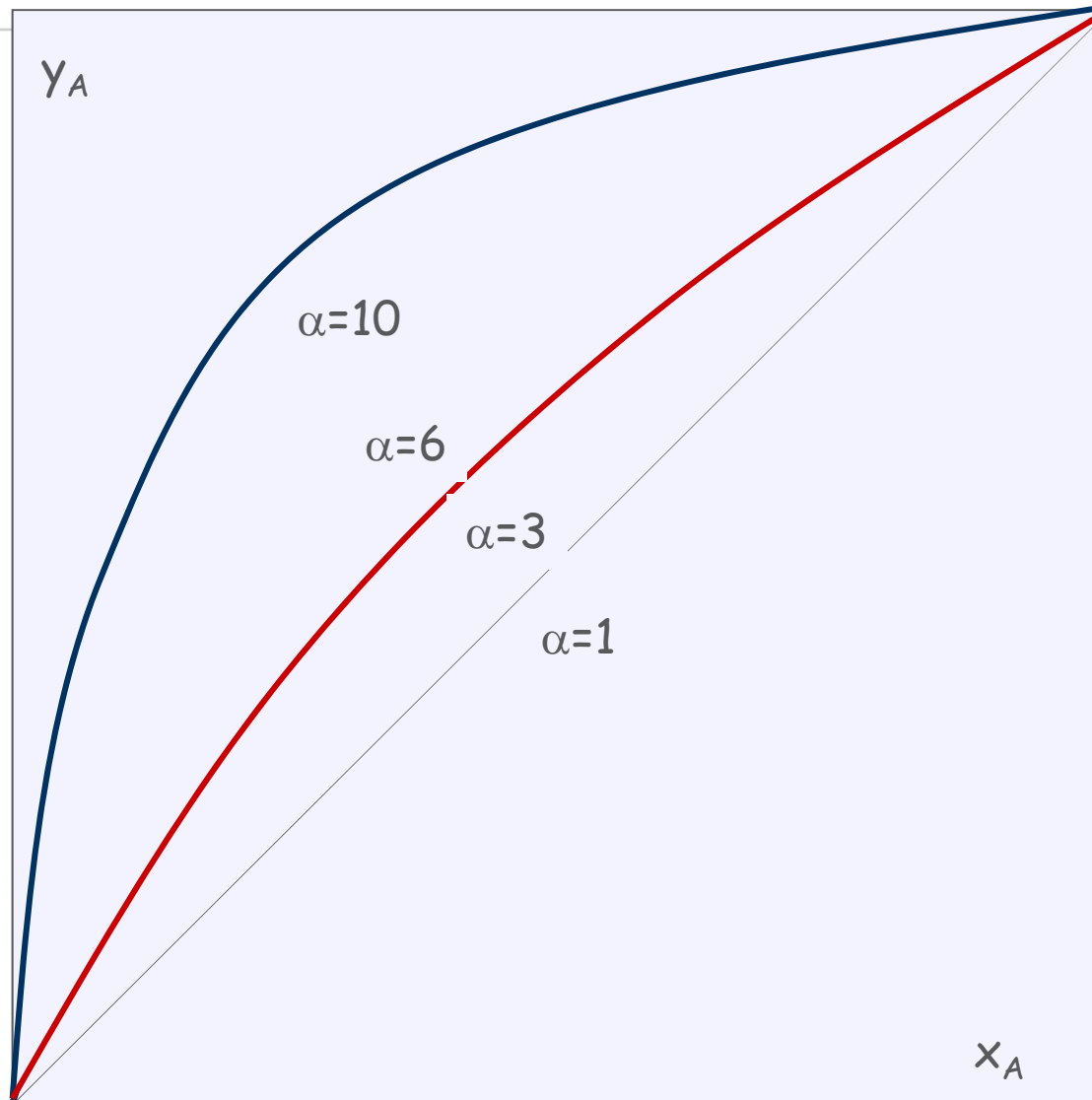

- Toplinski separacijski proces razdvajanja dvo- ili višekomponentnih smjesa na temelju njihovih različitih hlapivosti, odnosno temperatura vrelišta
- kada se para hladi i kondenzira, kondenzat će se sadržati više lakše hlapive komponente, a originalna će se smjesa obogaćivati teže hlapivom komponentom
- ovisno o koncentracijama prisutnih komponenti kapljevita će smjesa imati različita vrelišta
- destilacija je najčešći separacijski proces koji troši velike količine energije i za grijanje i za hlađenje

relativna hlapivost

- relativna hlapivost je mjera razlike hlapivosti između dvije komponente, odnosno njihovih temperatura vrelišta
- naznačava koliko je lagano ili teško provesti određenu separaciju
- relativna se hlapivost komponente i u odnosu na komponentu j definira na sljedeći način:
- x_i – udio komponente i u kapljevini
- y_i – udio komponente i u pari
- ako je α bliska 1 onda komponente imaju slične karakteristike tlaka para, odnosno bliske temperature vrelišta, pa će ih biti teško separirati destilacijom

$$\alpha_{ij} = \frac{\left(\frac{y_i}{x_i} \right)}{\left(\frac{y_j}{x_j} \right)}$$

SEPARACIJA KAPLJEVITIH SMJESA

DESTILACIJA (ESA)

$$\alpha > 1,2$$

Toplinski stabilni produkti
Kapacitet proizvodnje: 2-5 t/dan
Bez korozije, eksplozije, taloženja

MSA

AZEOTROPNA ILI EKSTRAKCIJSKA DESTILACIJA

Azeotropne smjese
MSA toplinski stabilna
Mogućnost regeneracije
Ekonomski povoljno

EKSTRAKCIJA

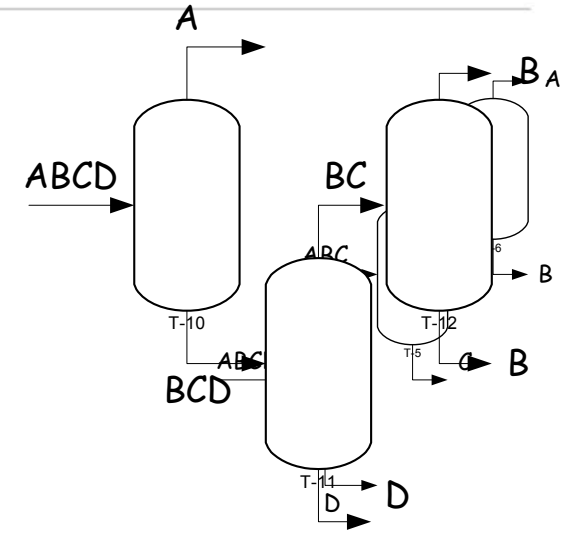
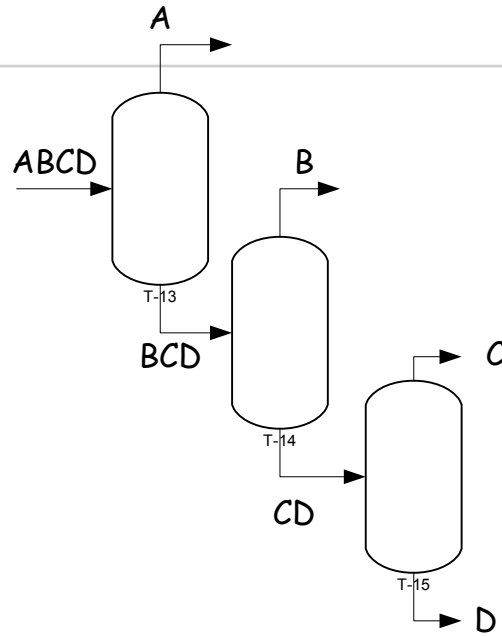
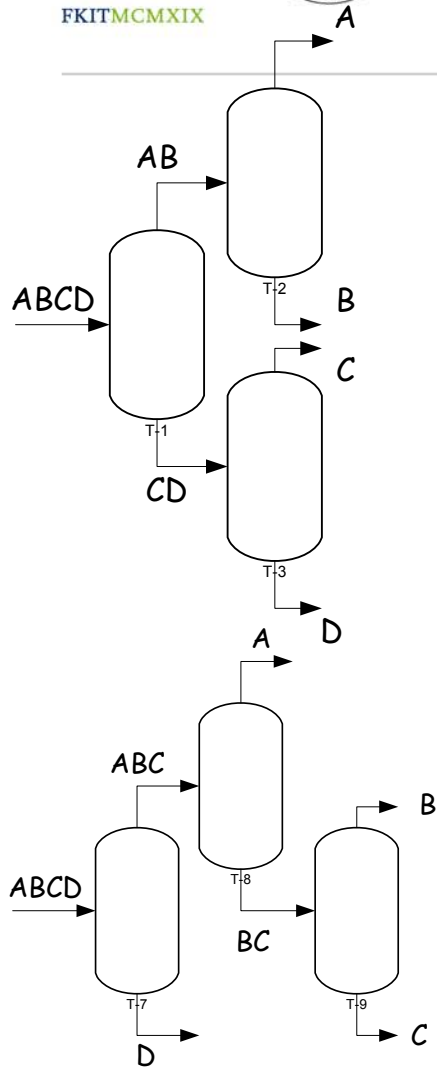
$$\alpha < 1,2$$

Selektivno otapalo
Regeneracija
Ekološki i ekonomski
povoljno

ADSORPCIJA

MEMBRANSKI PROCESI

Višekomponentne smjese

- ravnoteža para kapljevina dvokomponentnih sustava grafički se opisuje pomoću:
- *dijagrama tlaka*
  - parcijalni tlakovi obje komponente i ukupni tlak u ovisnosti o molnom udjelu u kapljevini pri stalnoj temperaturi ($p=f(x)$)
- *dijagrama vrenja*
  - krivulje rosišta i krivulje vrelišta u funkciji sastava kapljevine pri stalnom tlaku ($T=f(x)$)
- *ravnotežnim dijagramom*
  - sastav pare u ravnoteži sa kapljevinom ($y=f(x)$)

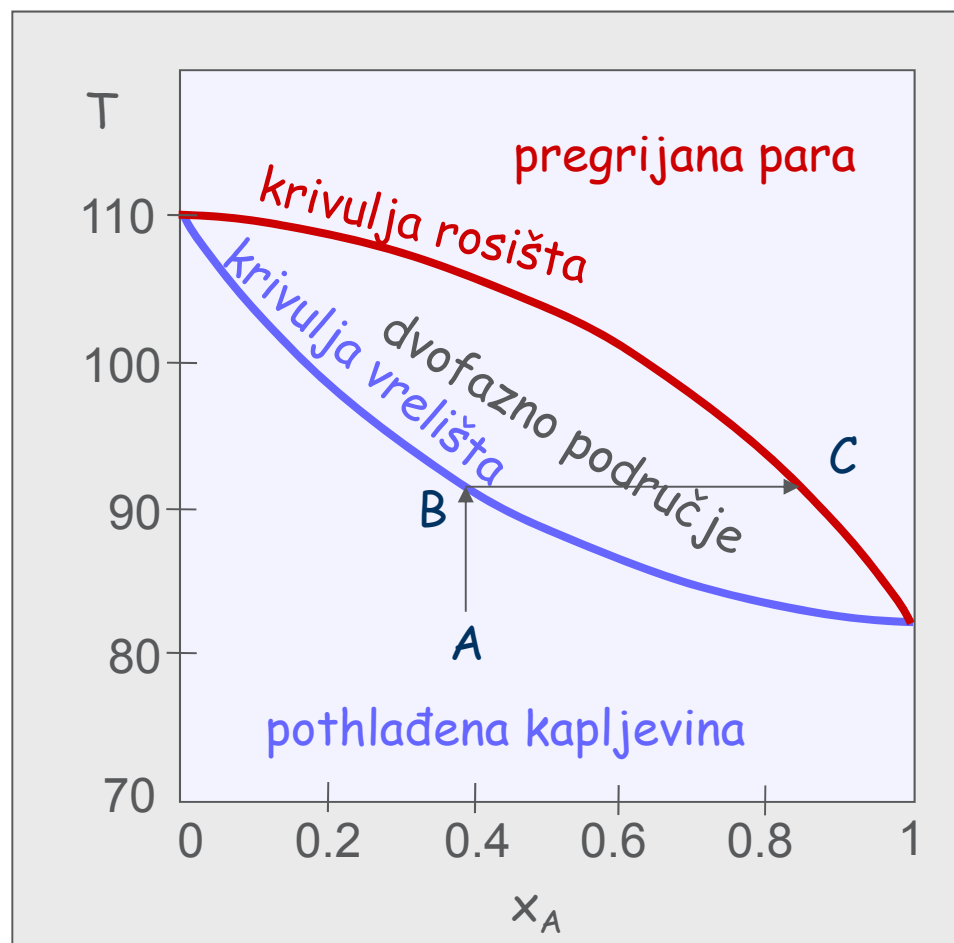
idealne i realne smjese

- ovisno o mješljivosti i rezultata miješanja (volumen, toplina) postoje idealne i realne smjese
- u idealnim se smjesama komponente miješaju u bilo kojem molnom omjeru, a tijekom miješanja ne razvija se toplina
- vrijedi Raoultov zakon
- parcijani tlak komponente i (p_i) u parnoj fazi u ravnoteži proporcionalan je molnom udjelu te komponente u kapljevini, x_i

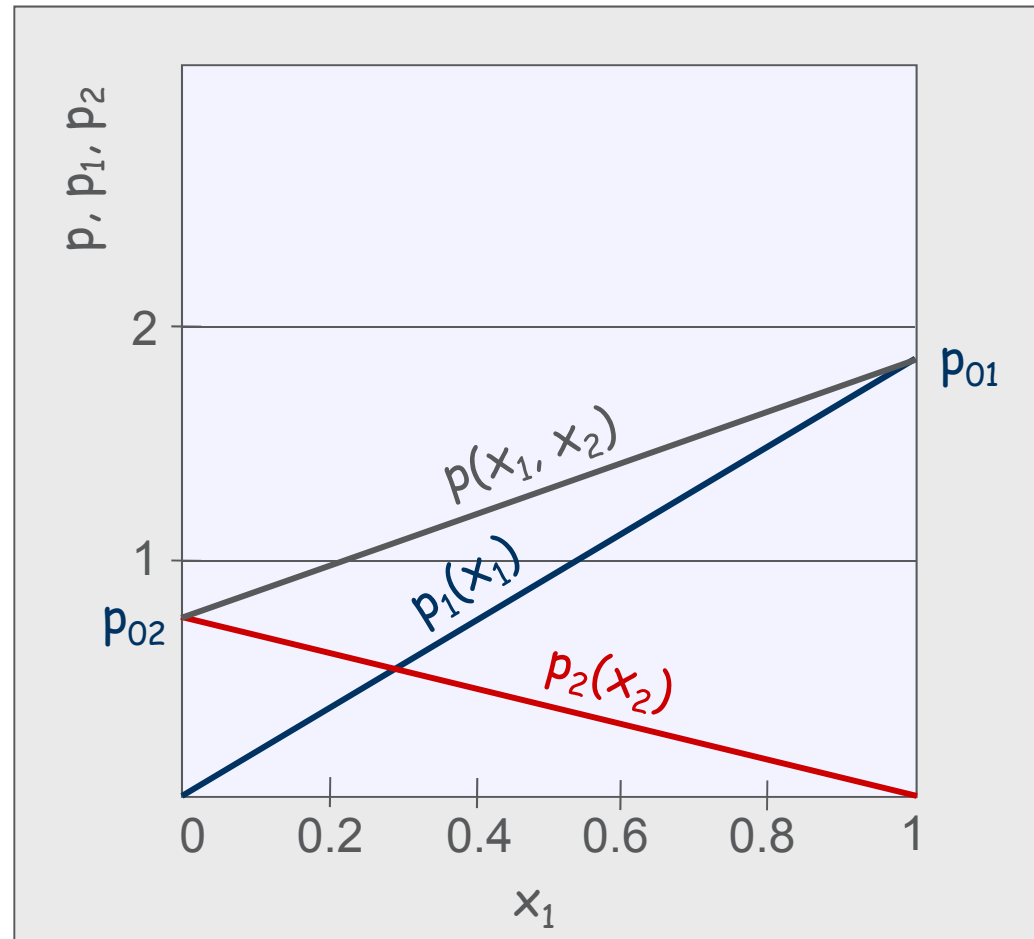
$$y_i \cdot p = p_i = p_{0,i} \cdot x_i$$

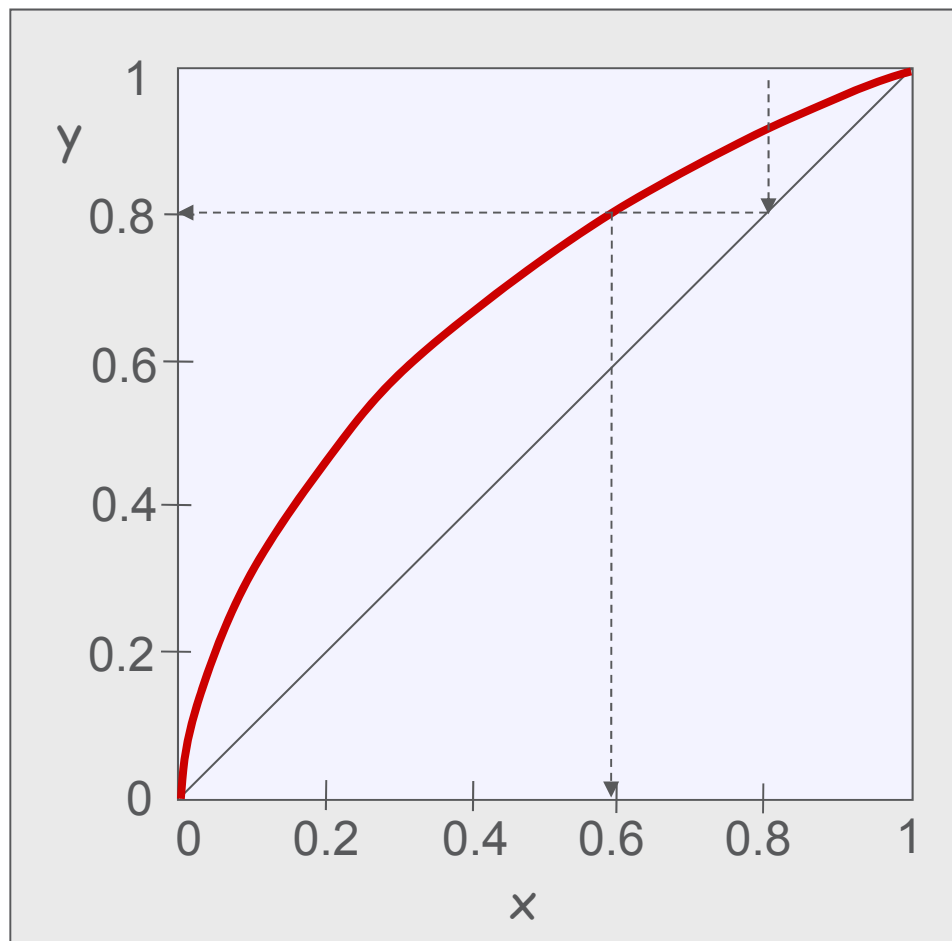
dijagram vrelišta

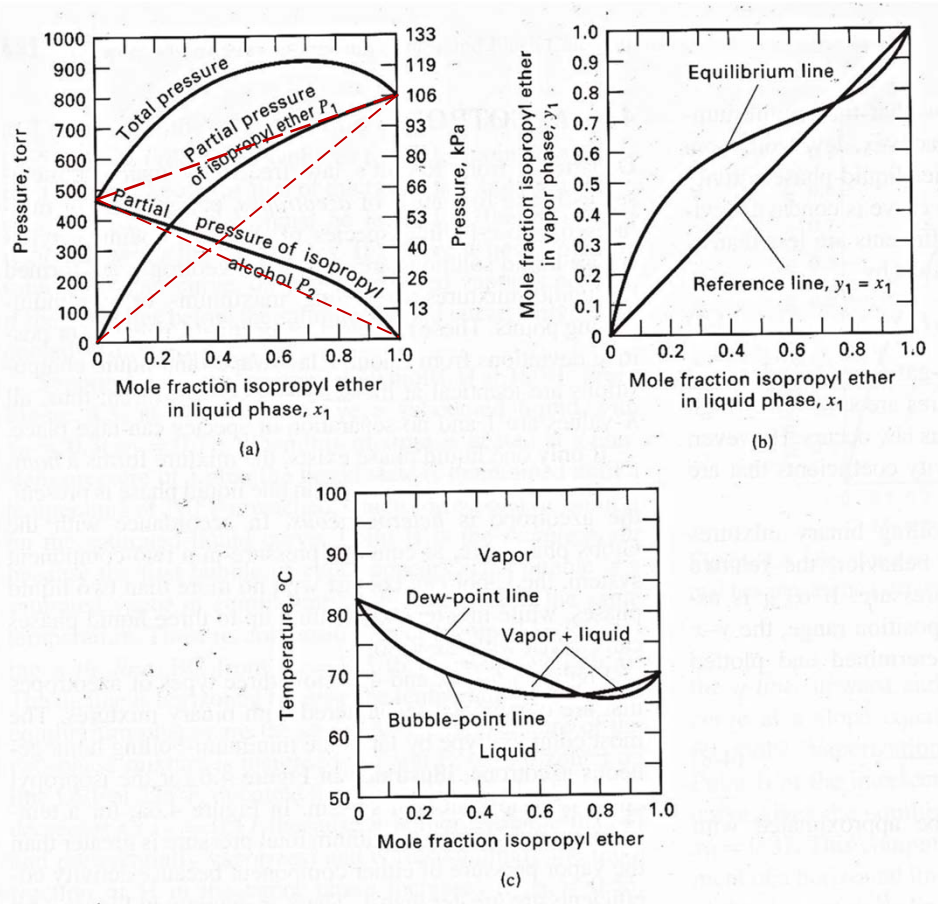
dijagram tlaka

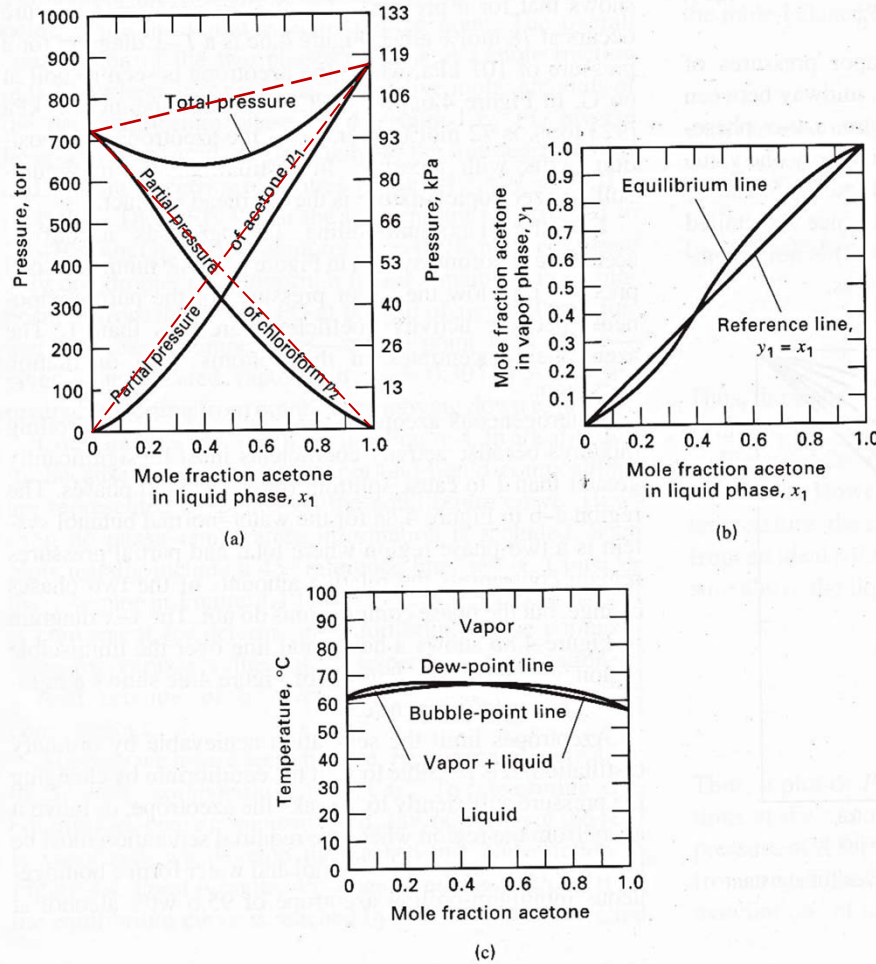
ravnotežni dijagram – idealne smjese

- u realnim smjesama privlačne sile između različitih vrsta molekula su različite
- ako su privlačne sile između različitih vrsta molekula manje od privlačnih sila između sličnih molekula, molekule se u smjesi drži zajedno slabijim silama od onih za čistu kapljevину, pa tijekom miješanja dolazi do endotermne ekspanzije volumena i povišenja tlaka para → pozitivna devijacija od Raoultovog zakona (max tlak para i minimalno vrelište)
- ako su privlačne sile između različitih vrsta molekula veće od privlačnih sila između sličnih molekula, molekule se u smjesi drži zajedno jačim silama od onih za čistu kapljevину, pa tijekom miješanja dolazi do egzotermne kontrakcije volumena i povišenja temperature vrelišta → negativna devijacija od Raoultovog zakona (min tlak i max vrelište)
- kod destilacije je radni tlak 0,05-5 bar, pa se kapljevina promatra kao realna a plin kao idealni

- Pozitivno odstupanje od Raoultovog zakona
- Minimalno vrelište i maksimalni tlak para

- Negativno odstupanje od Raoultovog zakona
- Maksimalno vrelište i minimalni tlak para

FKIT MCMXIX

Ravnoteža para-kapljevina

- veličina destilacijskih kolona, promjer i visina, definirane su ravnotežom para – kapljevina smjese koja se separira
- na temelju ravnotežne krivulje odrediti će se broj potrebnih koncentracijskih stupnjeva → McCabe-Thiele
- definira se položaj uvođenja pojne smjese
- toplina
- unutrašnjost kolona

azeotropi

- azeotropna je točka karakterizirana:
  - ravnotežni je sastav jednaki za parnu i kapljevitu fazu

$$x_{1,az} = y_{1,az} \qquad x_{2,az} = y_{2,az}$$

- relativna hlapivost azeotropne smjese je 1, $\alpha_{az} = 1$

$$\alpha_{az} = \left(\frac{y_1 \cdot x_2}{y_2 \cdot x_1} \right) = 1$$

$$\ln(\alpha_{az}) = \ln \left(\frac{\gamma_1}{\gamma_2} \right)_{az} + \ln \left(\frac{p_{0,1}}{p_{0,2}} \right)$$

- krivulje promjene parcijalnih tlakova, temperatura sa koncentracijom i ravnotežni dijagram pokazuju postojanje maksimuma ili minimuma

- azeotropne smjese nije moguće separirati potpuno jednostavnom destilacijom
- mora se prilagoditi položaj azeotropa:
  - ako je vezana uz određene uvjete (p , T) njihovom promjenom azeotrop može nestati
  - dodatkom treće komponente (ekstraktivna destilacija) koja ne tvori azeotrop sa niti jednom komponentom, mora imati znatno veće vrelište i mora biti mješljiva sa smjesom
  - dodatkom treće komponente koja sa jednom komponentom tvori azeotropnu smjesu nižeg vrelišta (azeotropna destilacija); vrelište dodane komponente blisko vrelištima osnovne smjese

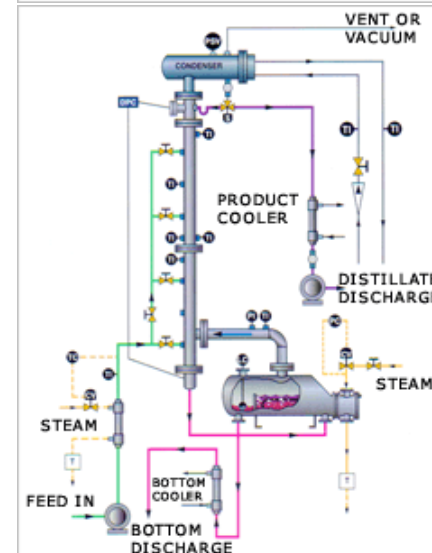
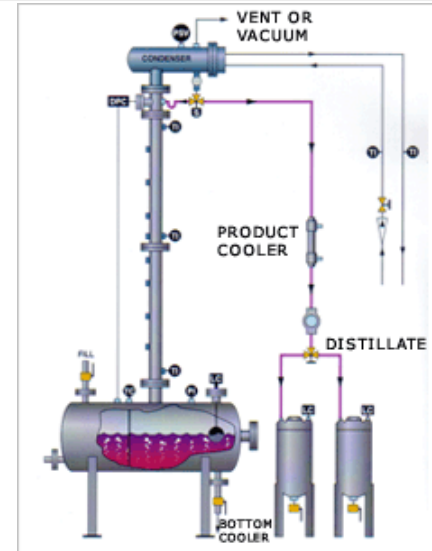
Vrste destilacijskih kolona

- postoji mnogo različitih izvedbi destilacijskih kolona od kojih je svaka projektirana za specifičnu separaciju (različita složenost)
- Jedan od načina podjele kolona je način na koji rade. Tako postoje:
  - šaržne kolone
  - kontinuirane kolone

- ŠARŽNE KOLONE
- pojenje se unese u kolonu a zatim se provede destilacija
- nakon željene separacije u kolonu se unosi nova količina pojne smjese
- KONTINUIRANE KOLONE
- u kontinuiranim se kolonama razdvaja kontinuirana struja pojenja bez prekida rada osim ako nema problema u radu kolone
- mogu raditi sa velikim protocima

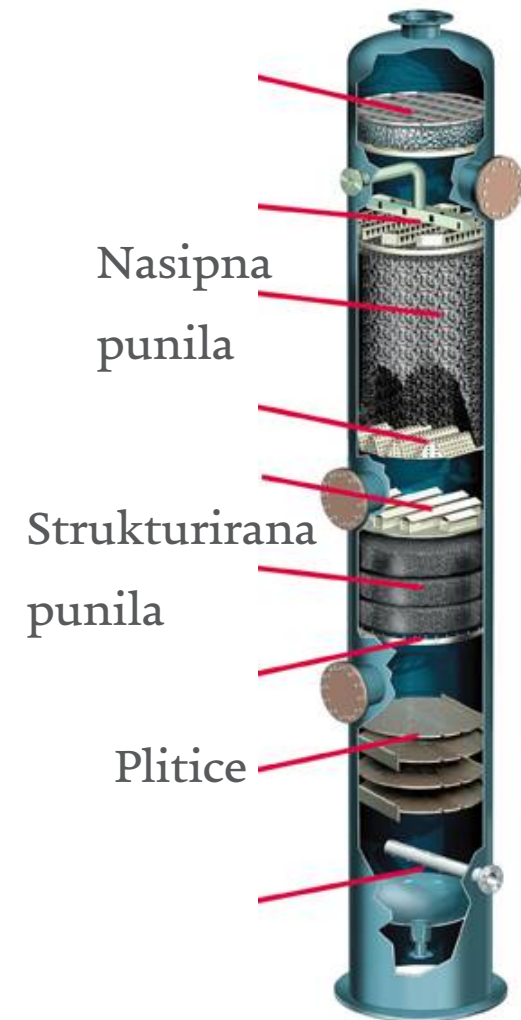
▪ OBZIROM NA IZVEDBU UNUTRAŠNOSTI KOLONE

– kolone s pliticama

- plitice različitih izvedbi služe za zadržavanje kapljevine kako bi se osigurao bolji kontakt između pare i kapljevine, odnosno bolja separacija

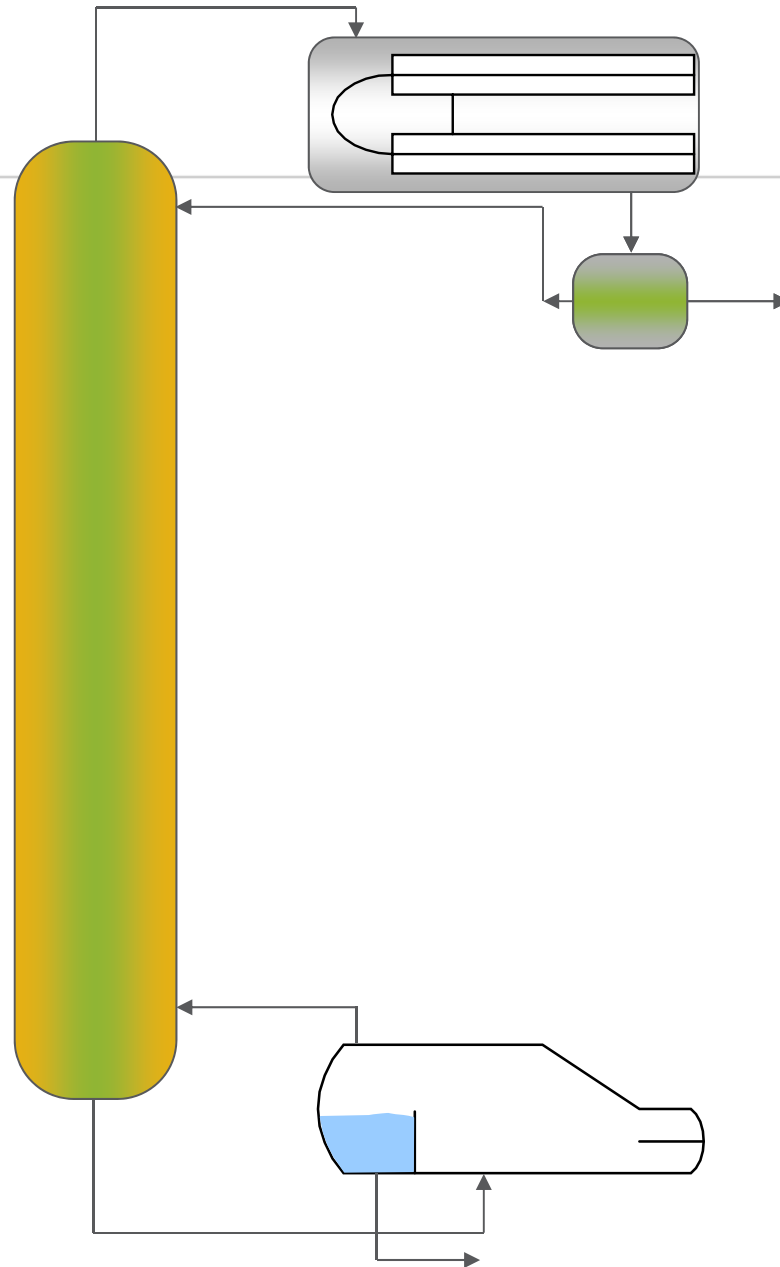
– kolone s punilima

- punila (pakovanja) poboljšavaju međufazni kontakt
  - nasipna i strukturirana punila

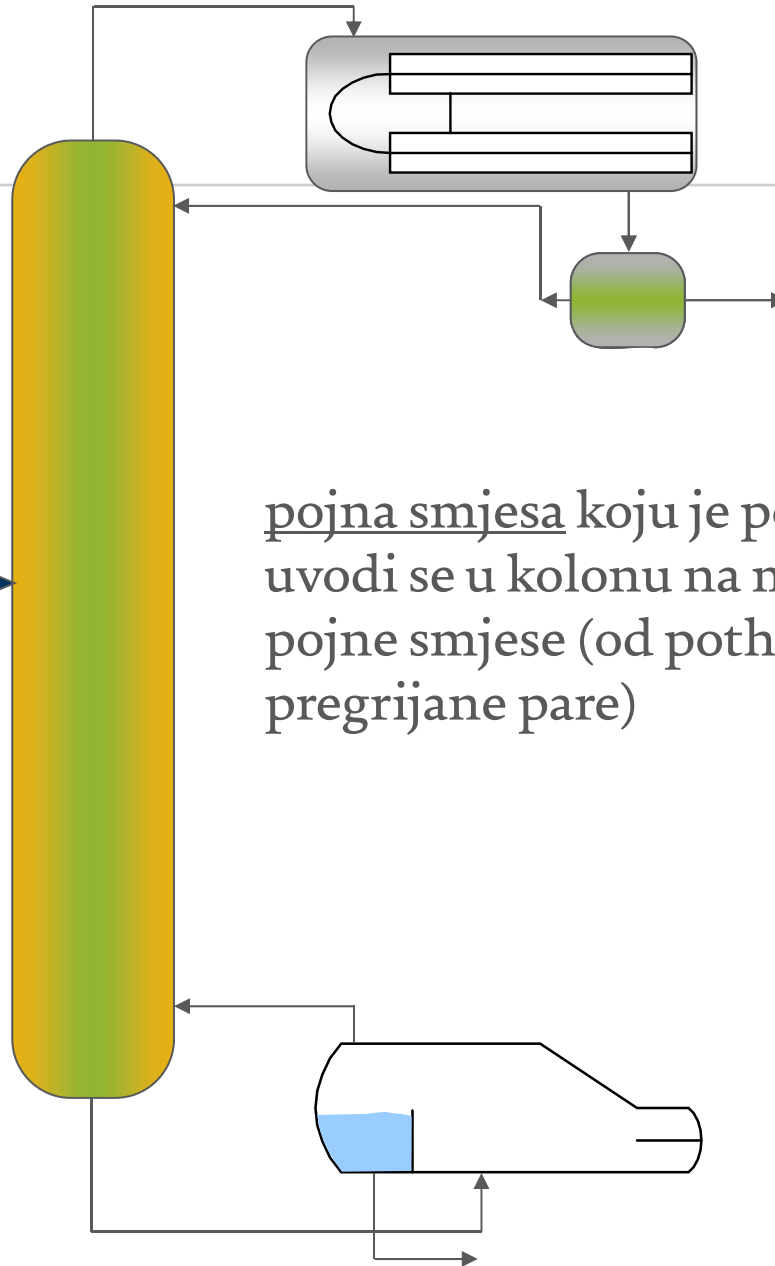

Destilacijske kolone

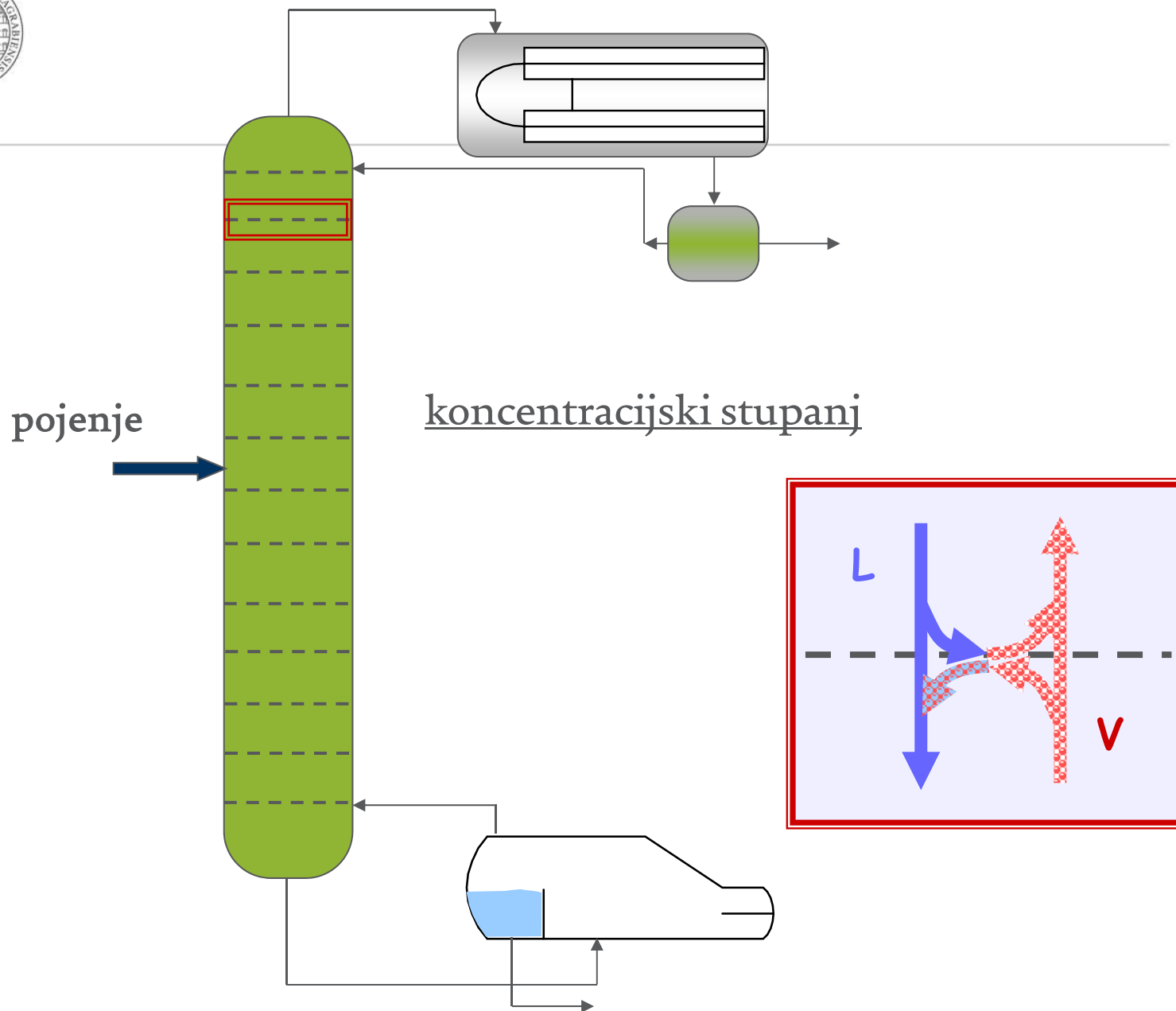
- destilacijske se kolone sastoje od nekoliko dijelova koje služe za prijenos topline ili poboljšanje procesa prijenosa tvari
- osnovne komponente:
  - vertikalno cilindrično tijelo u kojem se odvija separacija komponenti
  - unutrašnjih dijelova (plitice/tavani ili punila) koji poboljšavaju proces separacije komponenti
  - isparivač koji osigurava isparavanje kapljevine
  - kondenzator za kondenzaciju gornjeg produkta
  - posuda u kojoj se zadržava kondenzirana para sa vrha kolone kako bi se dio mogao vraćati natrag u kolonu kao refluks

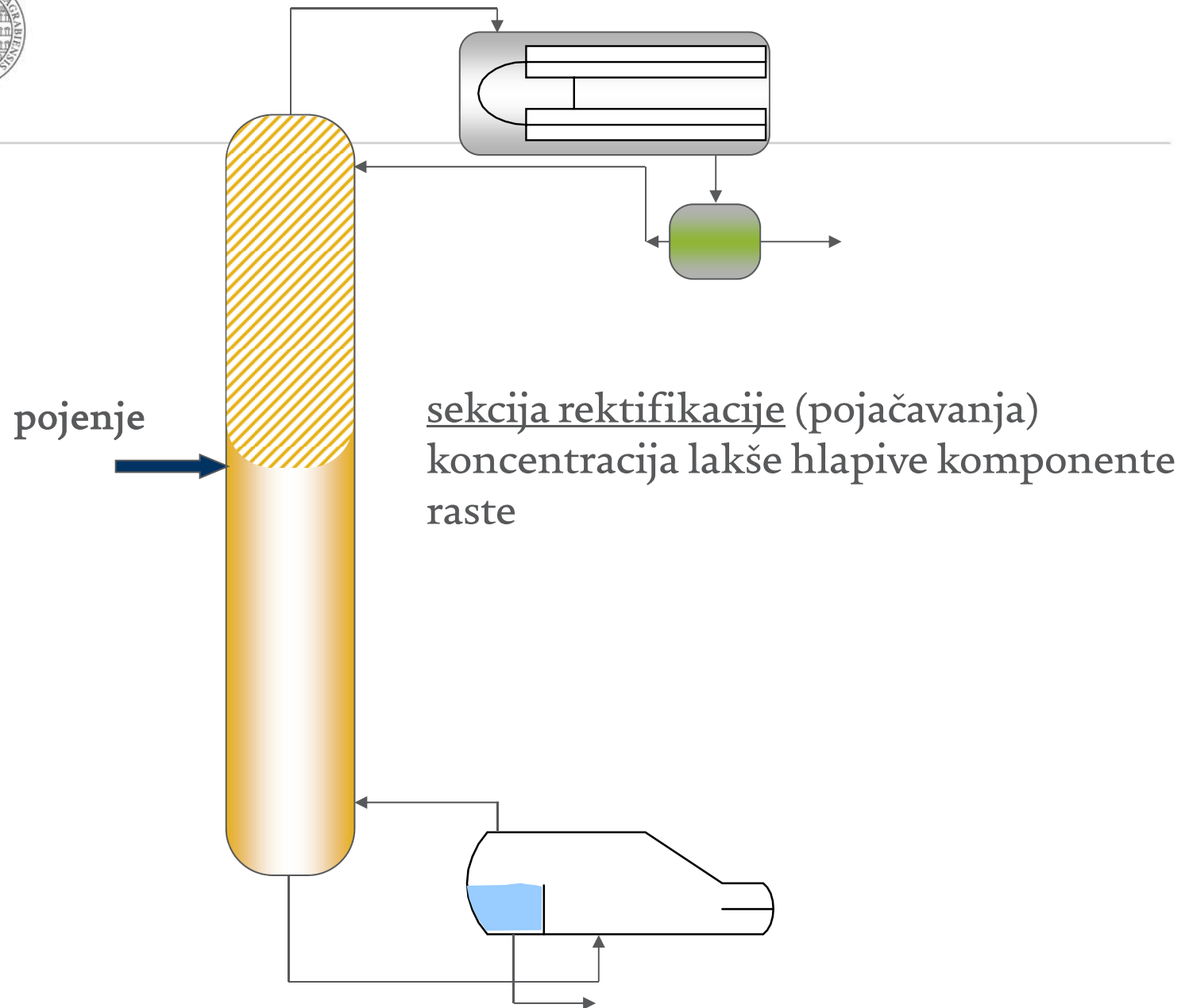
pojenje

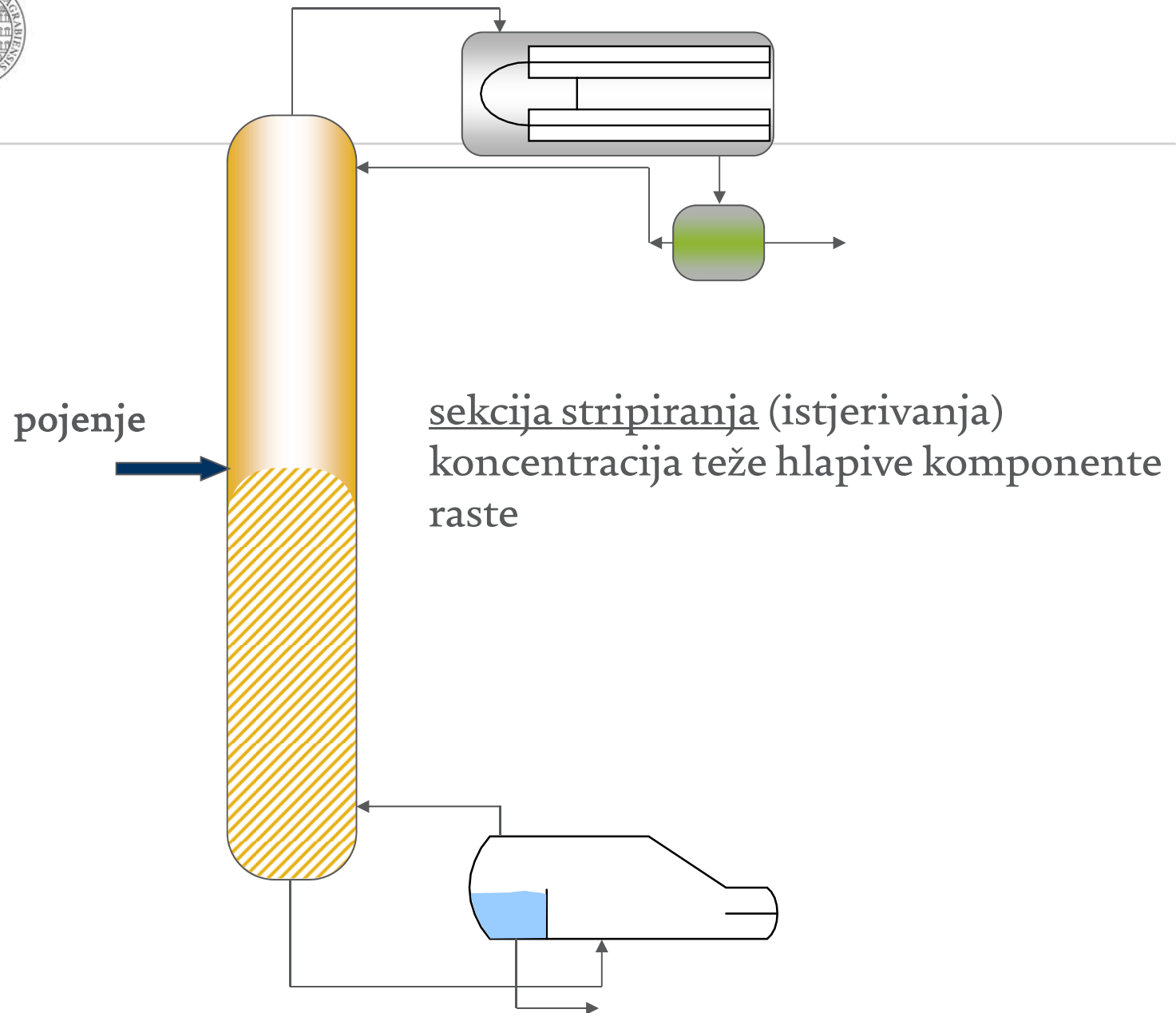

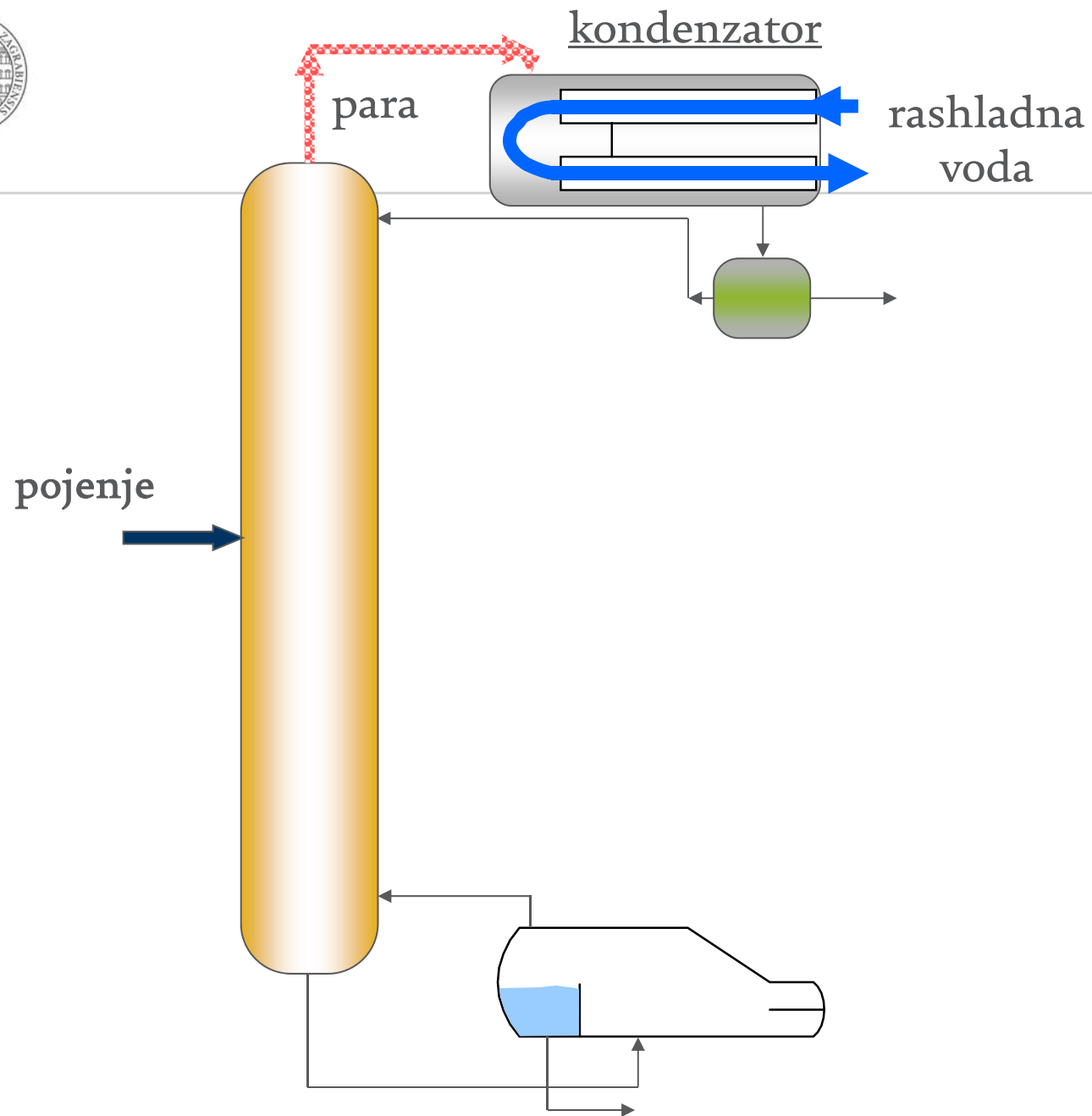
pojna smjesa koju je potrebno separirati
uvodi se u kolonu na mjestu ovisnom o stanju
pojne smjese (od pothlađene kapljevine do
pregrijane pare)

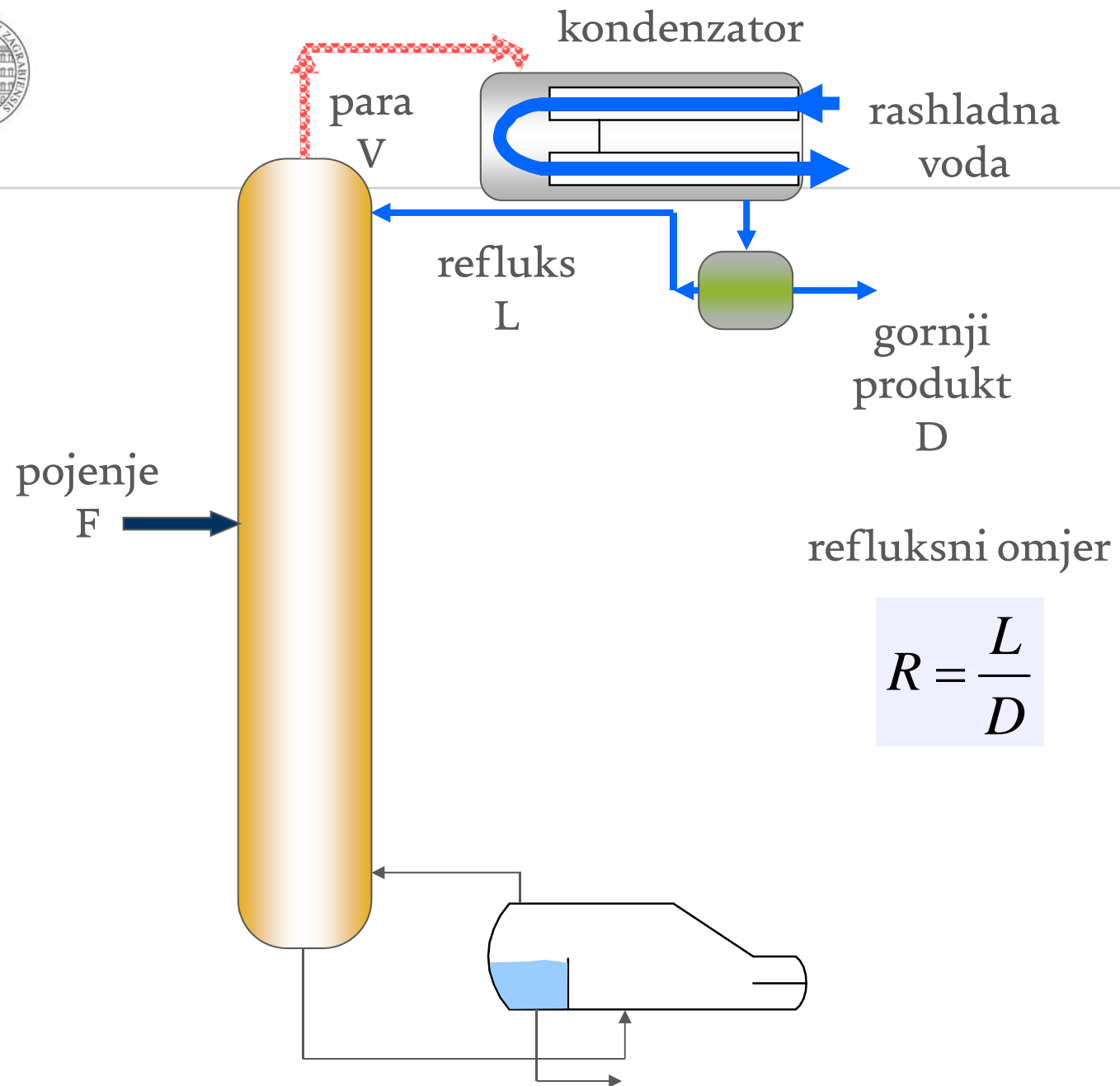

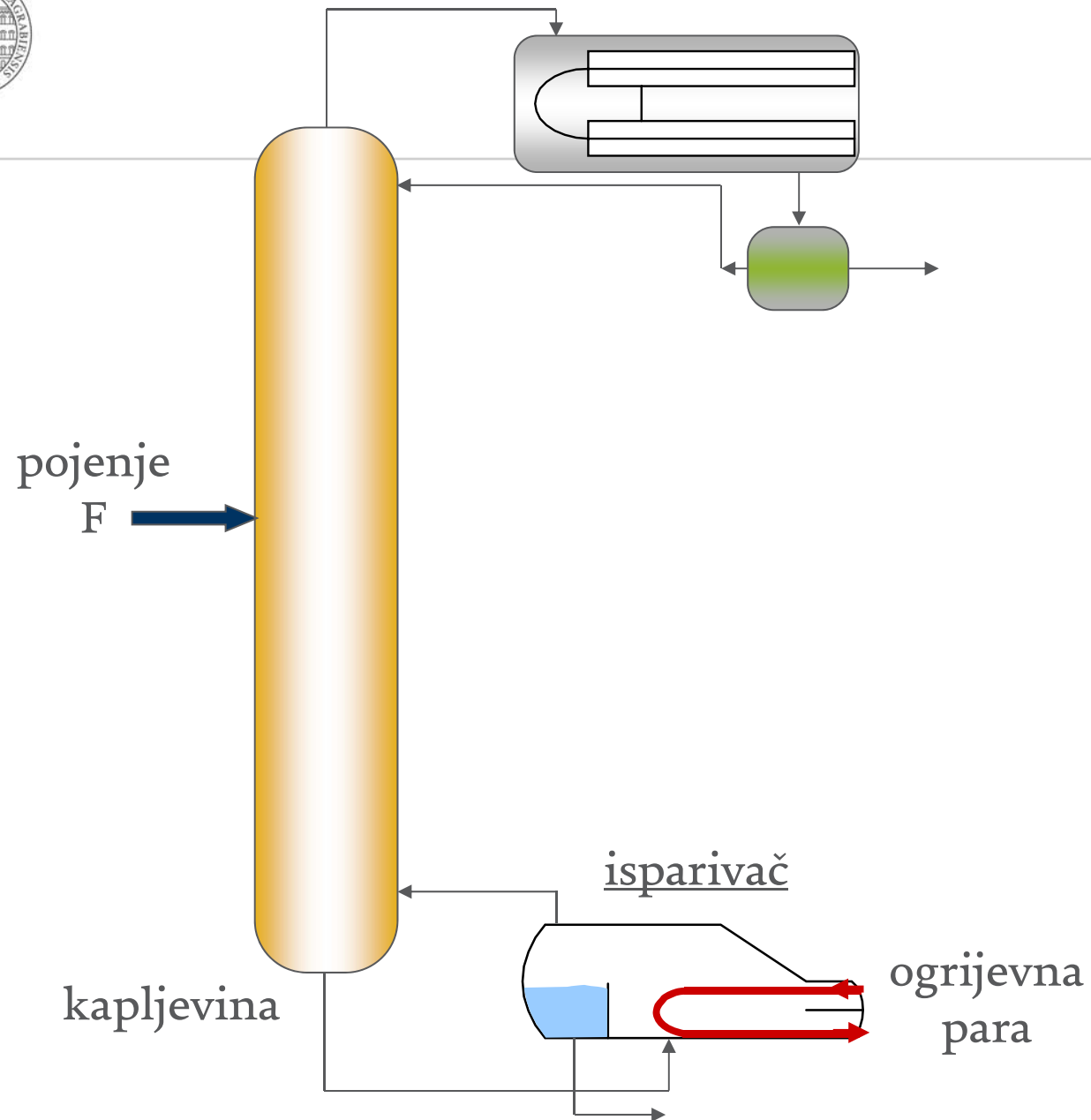

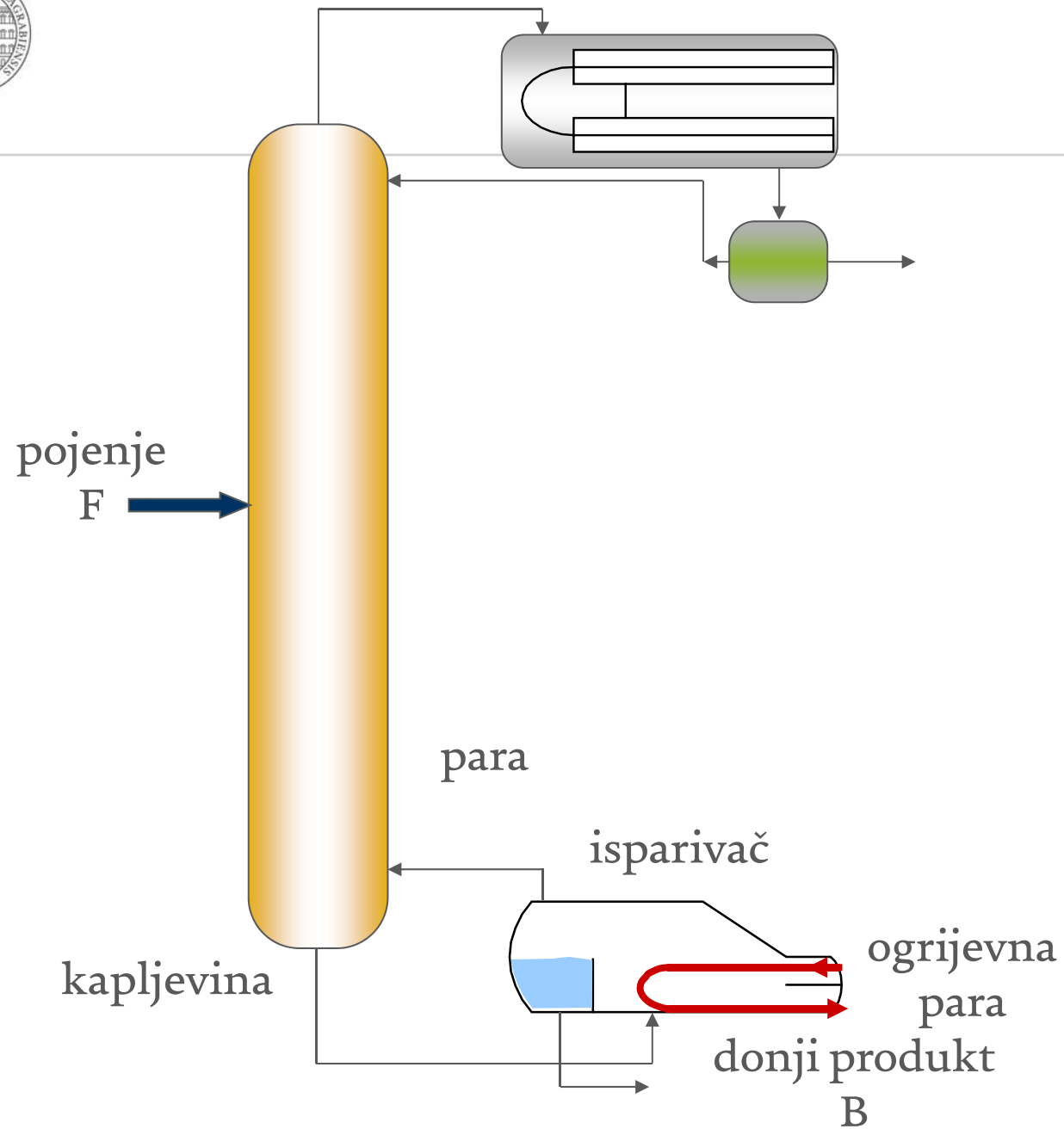

- kapljevina (refluks) struji prema dolje, dok para struji prema gore → osiguran dobar kontakt između faza
- postoji velik broj razvijenih procesa i prilagođenih određenoj separaciji
- svojstva smjese i toplinsko ponašanje, način rada, potrebni radni uvjeti, ekonomska efikasnost, fleksibilnost, sigurnost
- za dvokomponentnu neazeotropnu smjesu – moguća potpuna separacija u jednoj koloni

Kontinuirana adijabatska rektifikacija

- kapljevita smjesa se kontinuirano uvodi u kolonu a dobiveni se produkti također kontinuirano odvode
- radni uvjeti i dimenzije odabrani tako da osiguravaju željenu kvalitetu i čistoću produkata
- F – pojna smjesa
- D – destilat (gornji produkt)
- B – donji produkt
- x_F – molni udio LHK u pojenju
- x_D – molni udio LHK u destilatu
- x_B – molni udio LHK u donjem produktu
- 32 ▪ h_F, h_D, h_B – molarne entalpije pojedinih struja

Bilanca tvari

- Ukupna

$$F = D + B$$

- za LHK

$$F \cdot x_F = D \cdot x_D + B \cdot x_B$$

- količina destilata

$$D = \frac{F \cdot (x_F - x_B)}{(x_D - x_B)}$$

- količina donjeg produkta

$$B = \frac{F \cdot (x_D - x_F)}{(x_D - x_B)}$$

Potrebna toplina

- potrebnu toplinu osigurava isparivač:

$$Q_{isp} + F \cdot h_F = Q_{kond} + D \cdot h_D + B \cdot h_B + Q_{gubitaka}$$

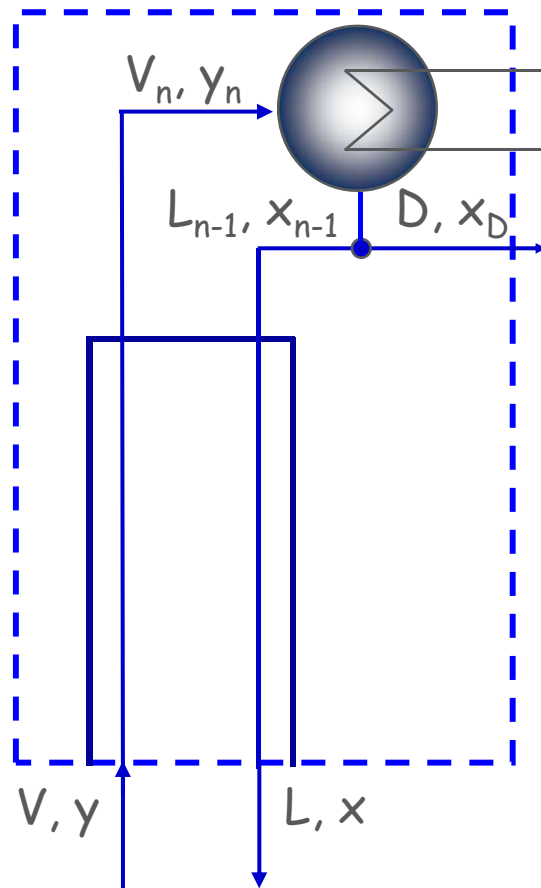
$$Q_{isp} = Q_{kond} - F \cdot c_F \cdot T_F + D \cdot c_D \cdot T_D + B \cdot c_B \cdot T_B + Q_{gubitaka}$$

- uz poznati refleksni omjer: $R = \frac{L}{D}$

- toplina odvedena u kondenzatoru:

$$Q_{kond} = D \cdot (1 + R) \cdot \lambda$$

Radni pravac gornje sekcije

- ukupna bilanca $V_n = L_{n-1} + D$

- za LHK

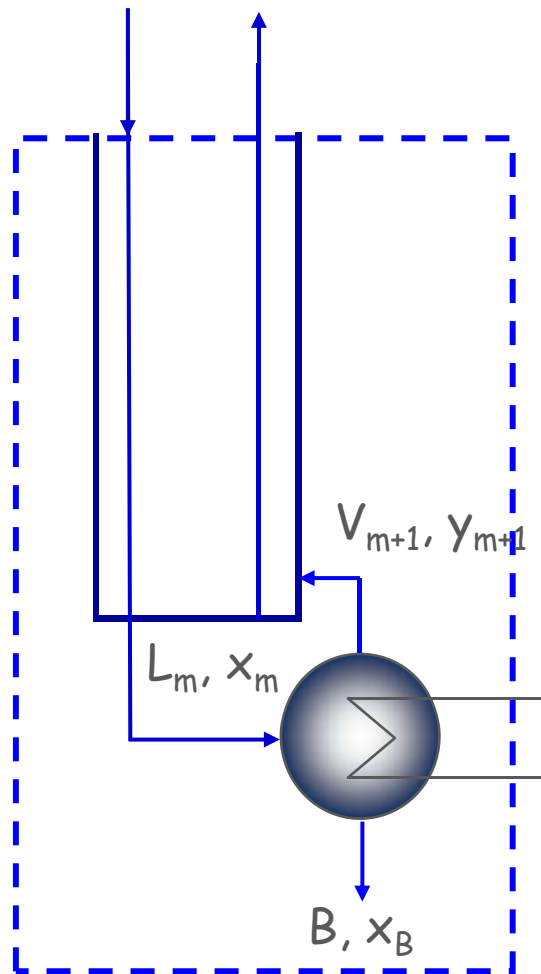
$$V_n \cdot y_n = L_{n-1} \cdot x_{n-1} + D \cdot x_D$$

$$y_n = \frac{L_{n-1}}{V_n} \cdot x_{n-1} + \frac{D}{V_n} \cdot x_D$$

- jednačba gornjeg radnog pravca:

$$y_n = \frac{R}{R+1} \cdot x_{n-1} + \frac{x_D}{R+1}$$

Jednadžba radnog pravca donje sekcije

- ukupna bilanca $L_m = V_{m+1} + B$

- za LHK

$$L_m \cdot x_m = V_{m+1} \cdot y_{m+1} + B \cdot x_B$$

- jednadžba donjeg radnog pravca:

$$y_m = \frac{R}{R-1} \cdot x_{m+1} - \frac{x_B}{R-1}$$

Određivanje broja koncentracijskih (separacijskih) stupnjeva i visine kolone

- visina kolone:
$$Z = NTU_{st\ var\ ni} \cdot \Delta z = \frac{NTU_{teoretski}}{\varepsilon} \cdot \Delta z$$

Δz – razmak između plitica

ε – efikasnost plitice

- kolona sa punilima:
$$Z = NTU_{teoretski} \cdot HTU = \frac{NTU_{teoretski}}{NTU_{st\ var\ ni}}$$

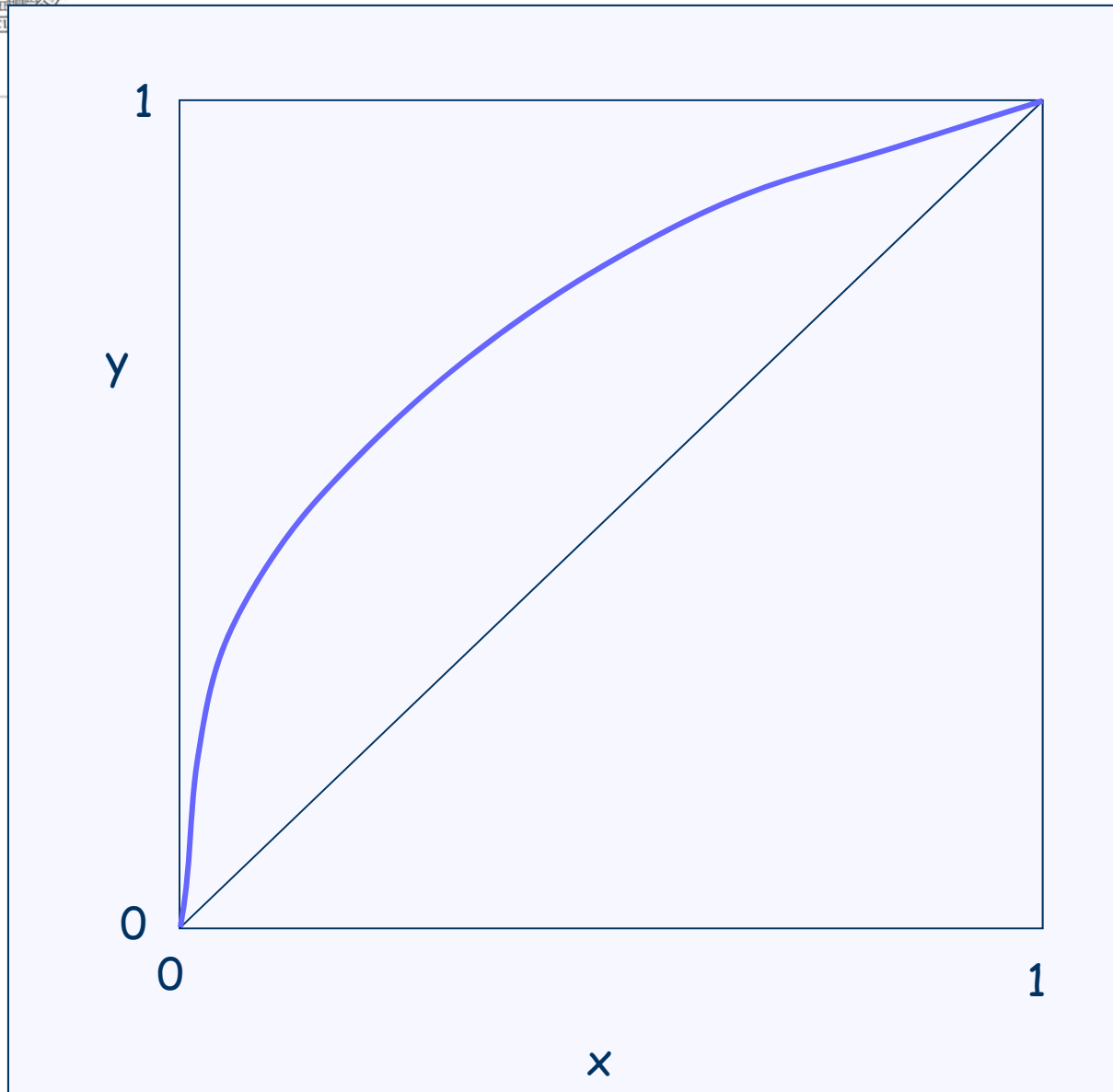
-
- Broj teoretskih jedinica prijenosa može se odrediti:
    - Grafički
      - McCabe-Thieleovom metodom
      - Ponchon-Savaritovom metodom
    - računski
      - Fenske-Underwood metoda
      - Gillilandova metoda

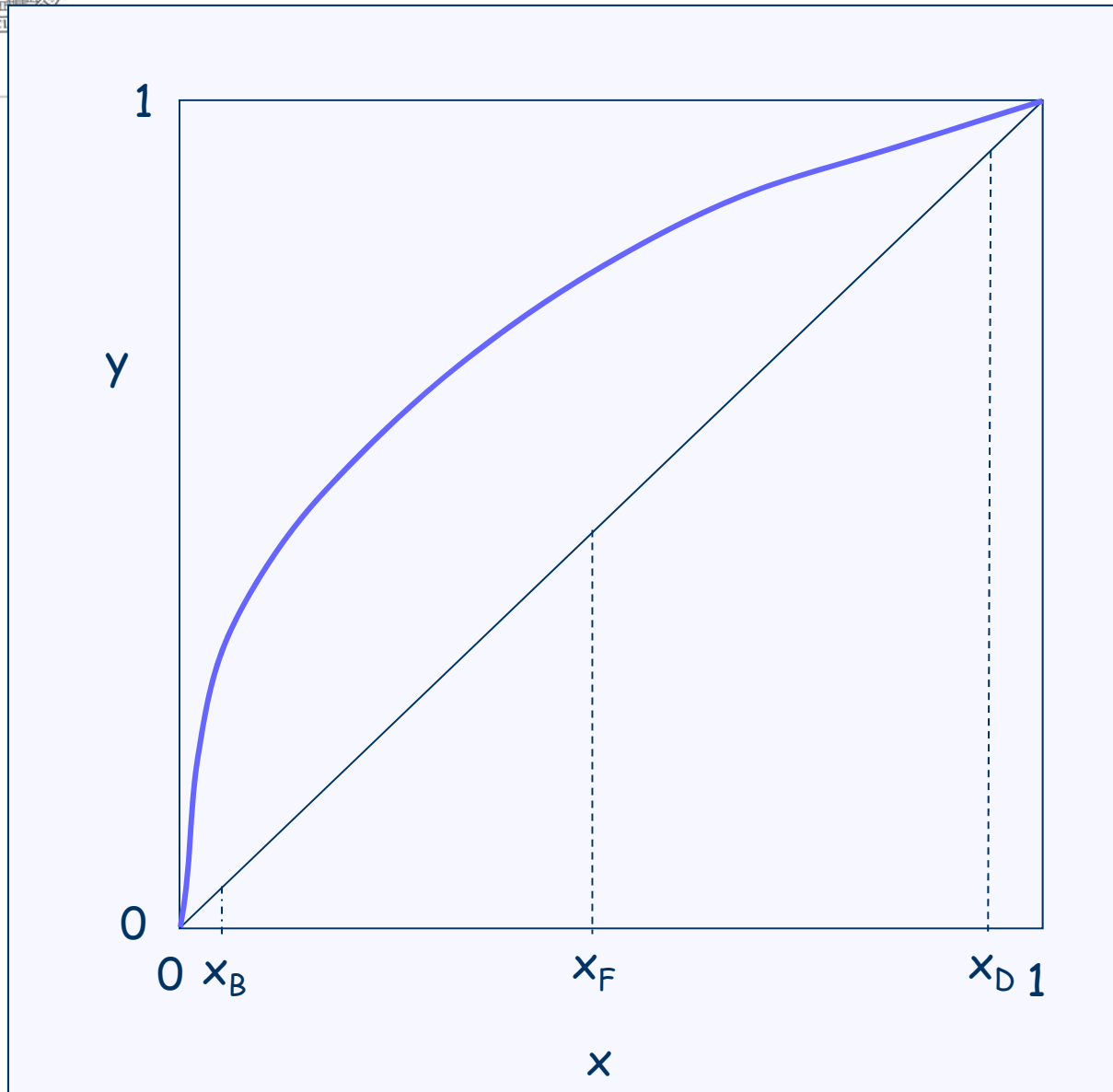
McCabe-Thieleova metoda određivanja broja koncentracijskih stupnjeva grafička metoda

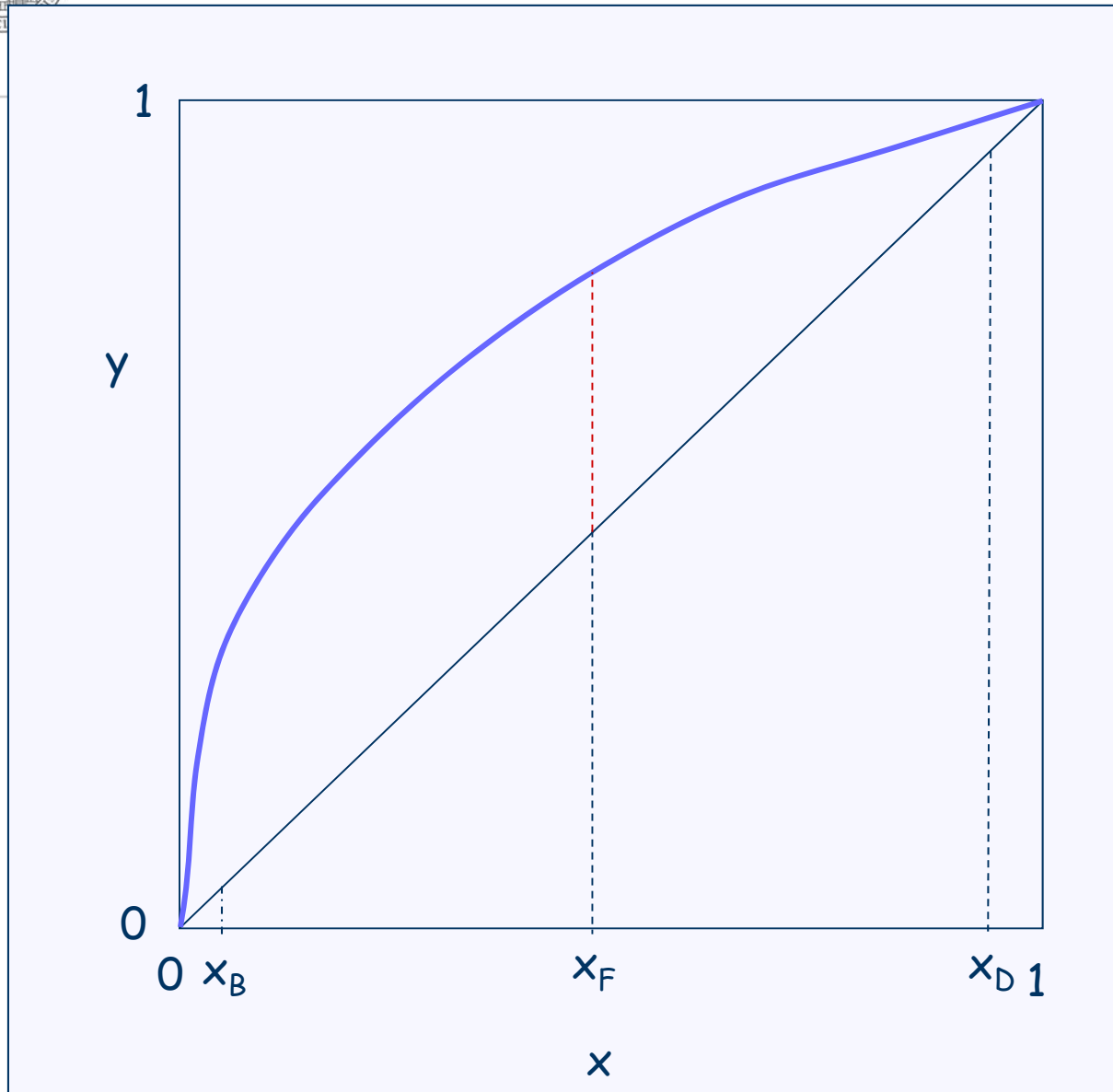

- koristi se za dvokomponentne sustave
- PP: omjer protoka kapljevine i pare kroz kolonu je stalan u obje sekcije kolone → slične topline isparavanja obje prisutne komponente (za svaki mol teže hlapive komponente koja se iskondenzira, 1 mol lakše hlapive komponente ispari)
- jednostavan način testiranja različitih procesnih parametara na broj koncentracijskih stupnjeva potrebnih za željenu separaciju

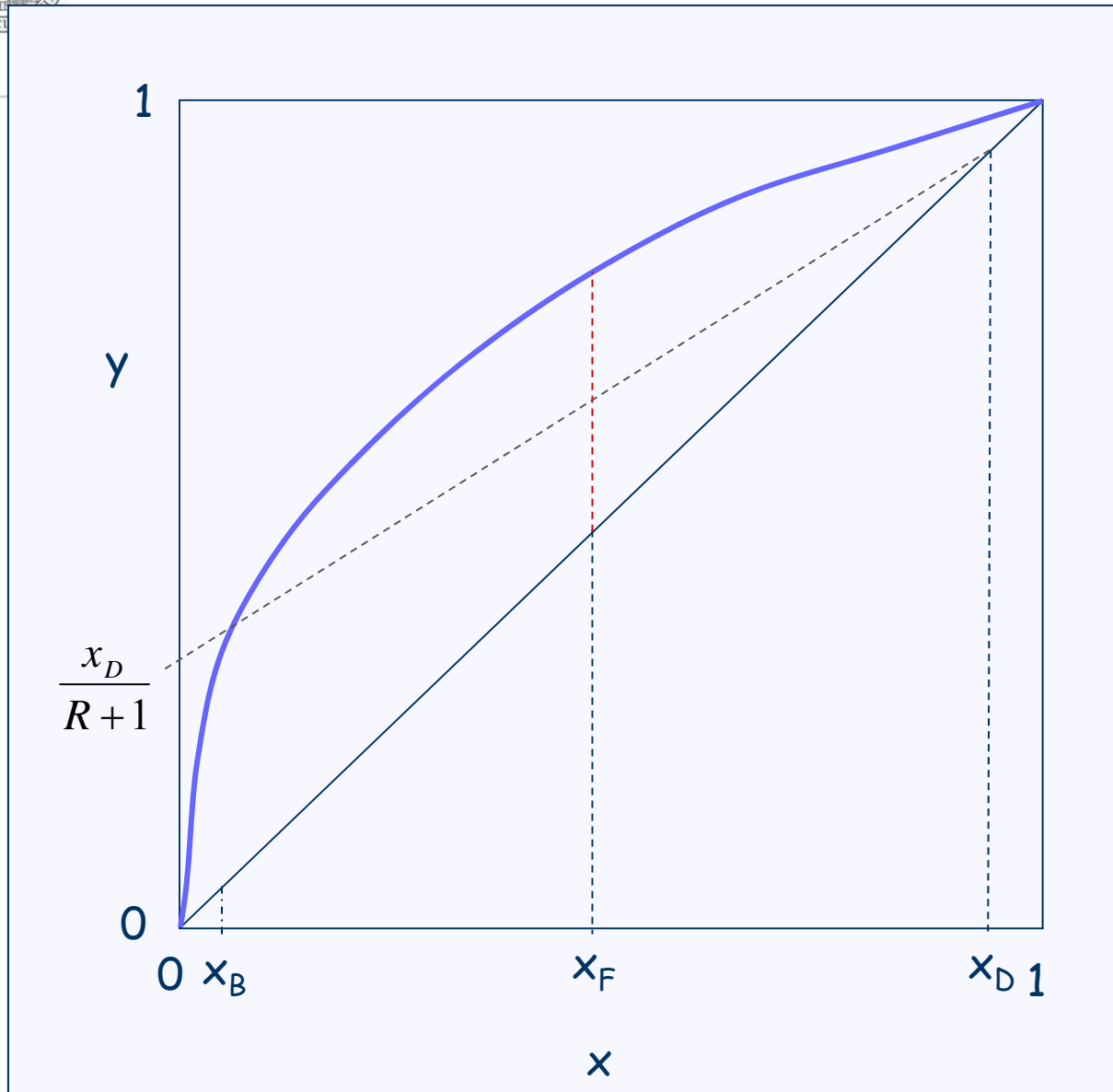

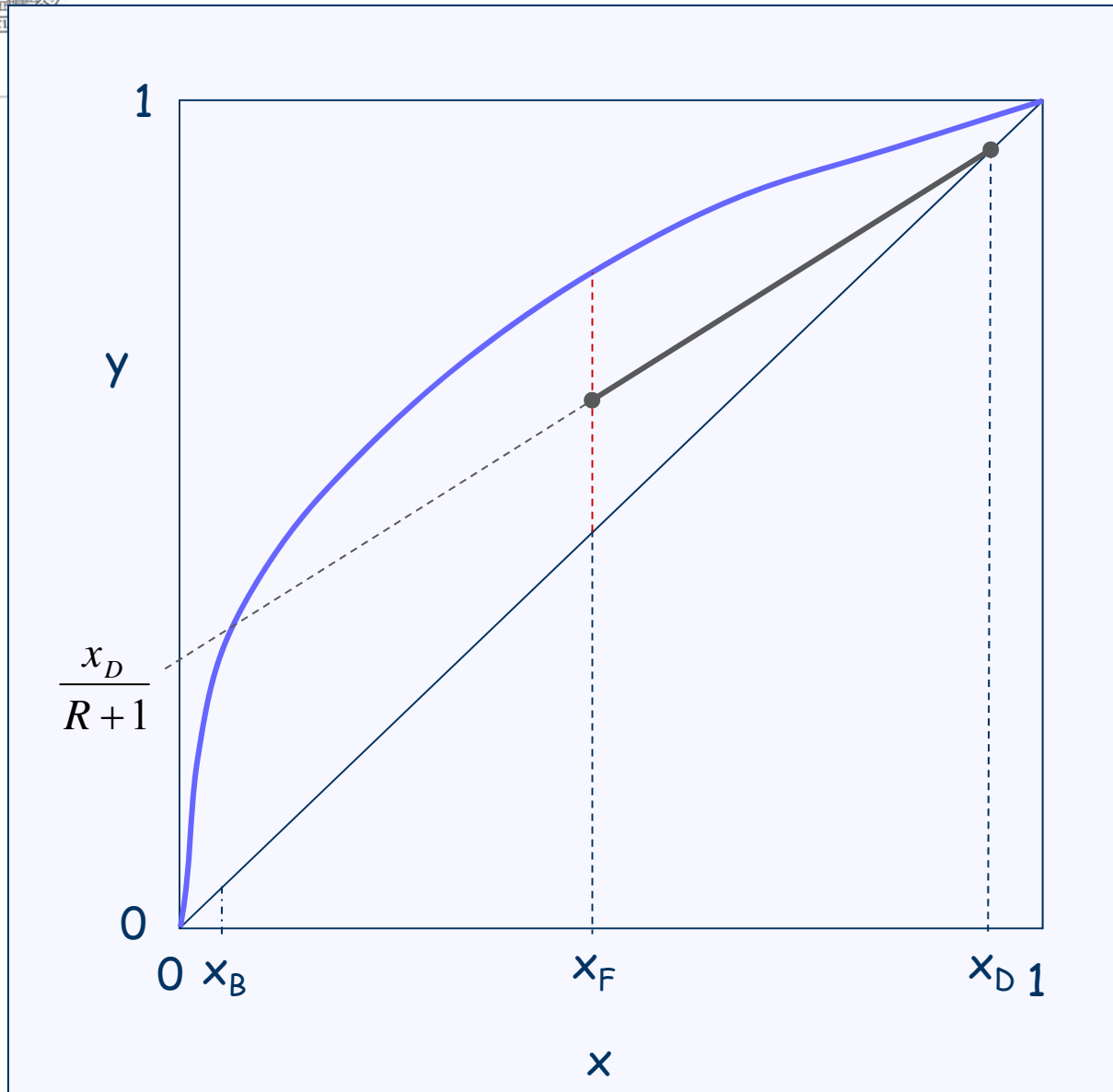

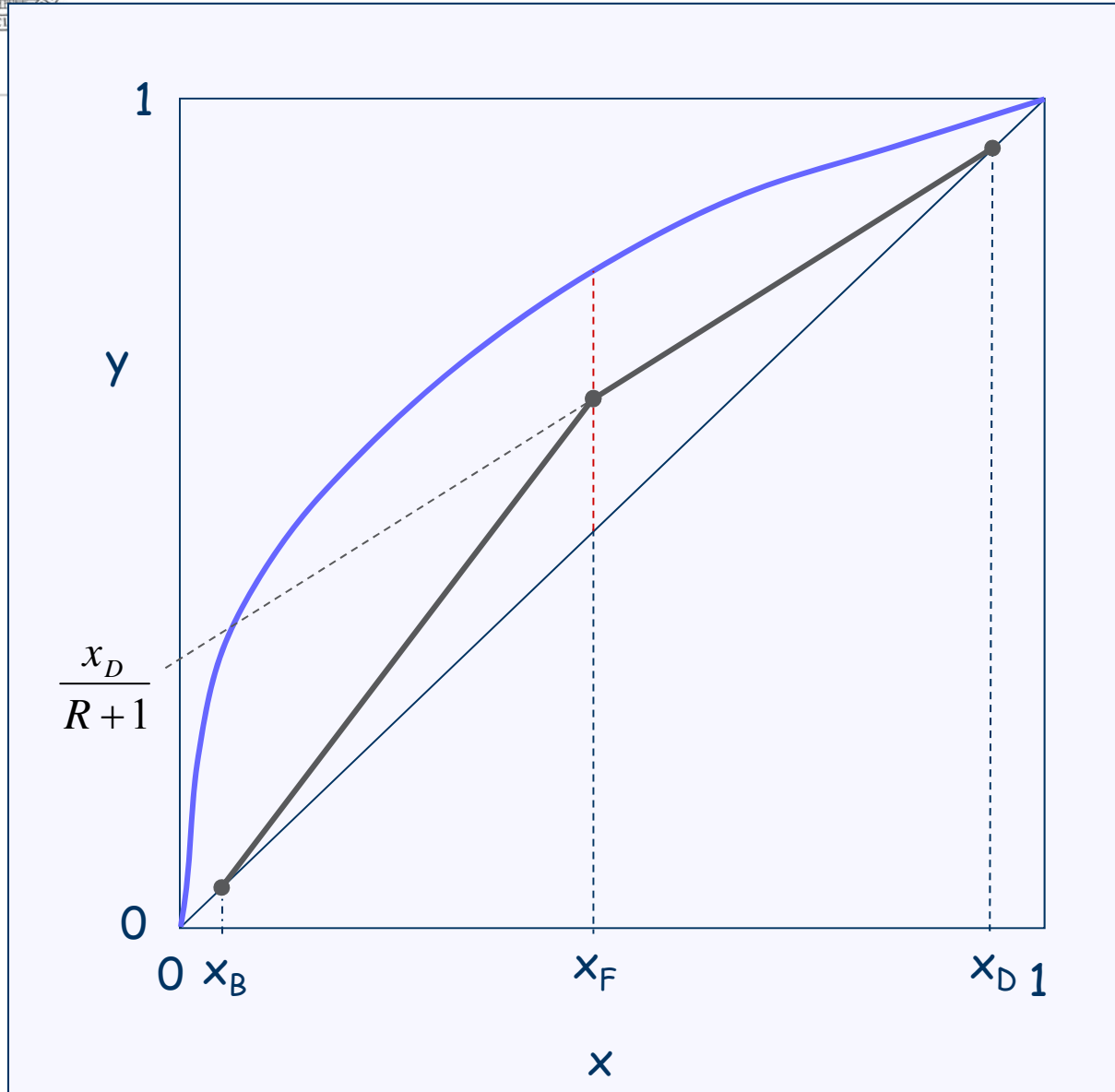

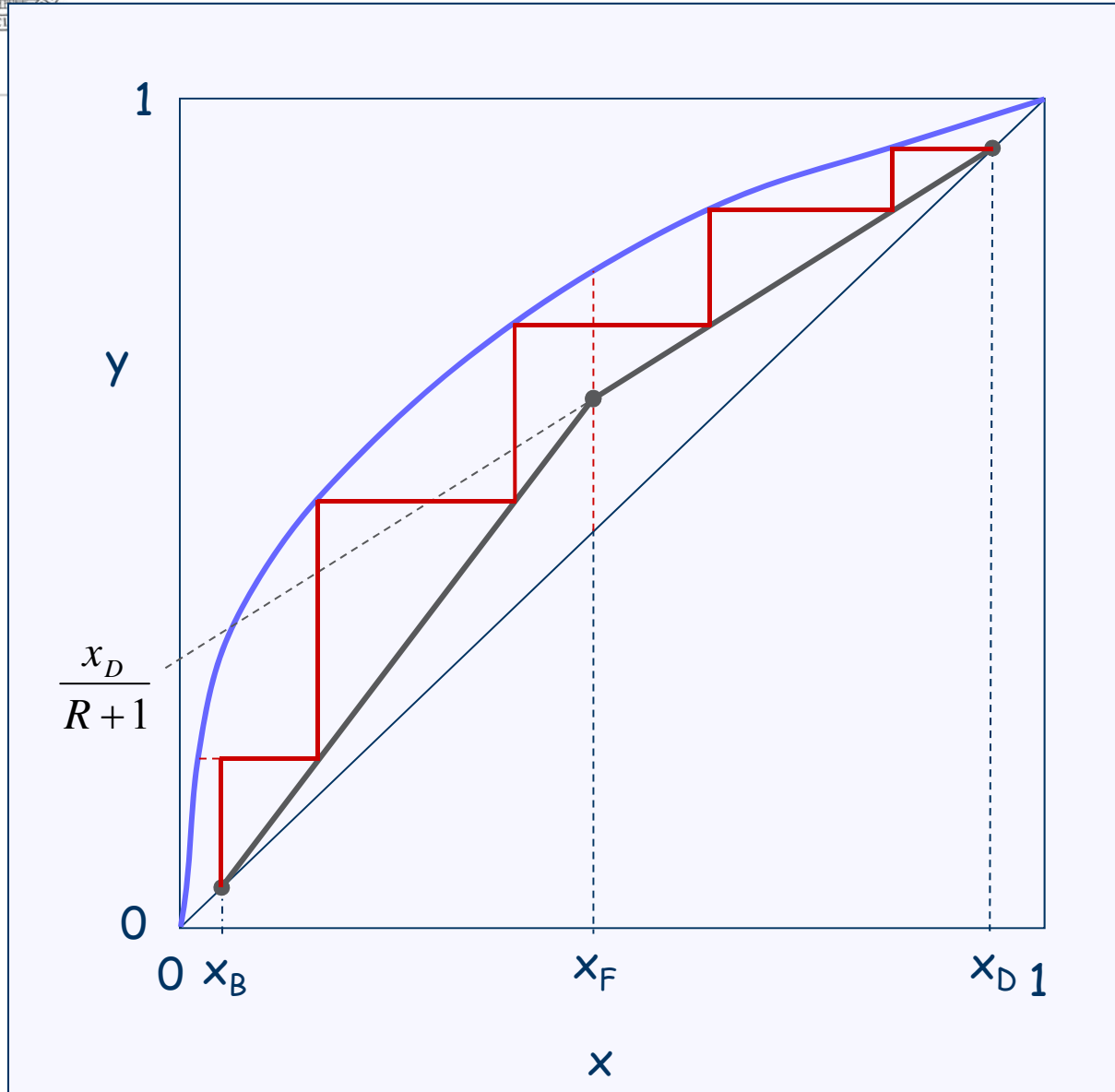
-
- uz poznati refleksni omjer (R) izračuna se odsječak na y -osi:

$$\frac{x_D}{R + 1}$$

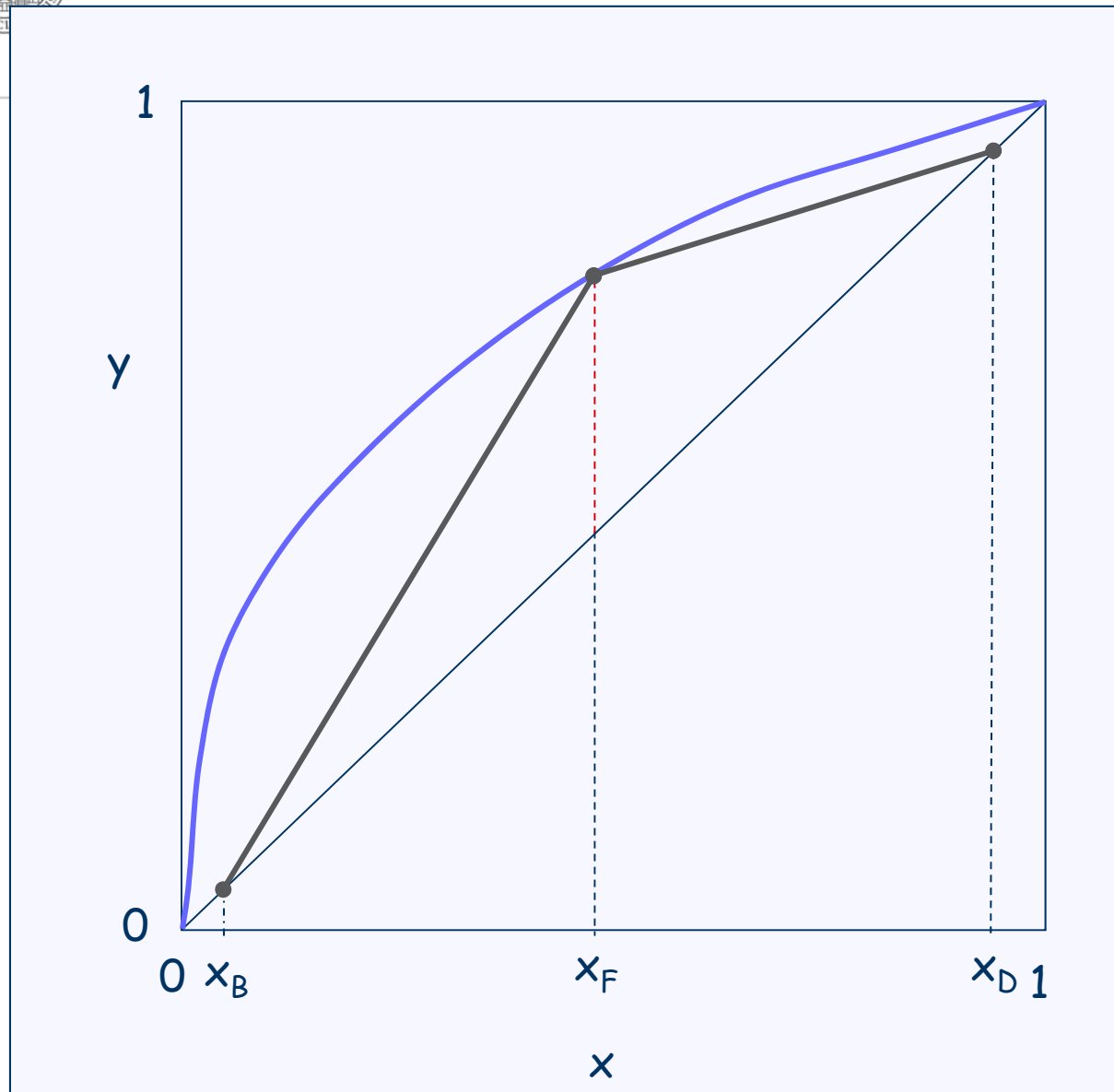

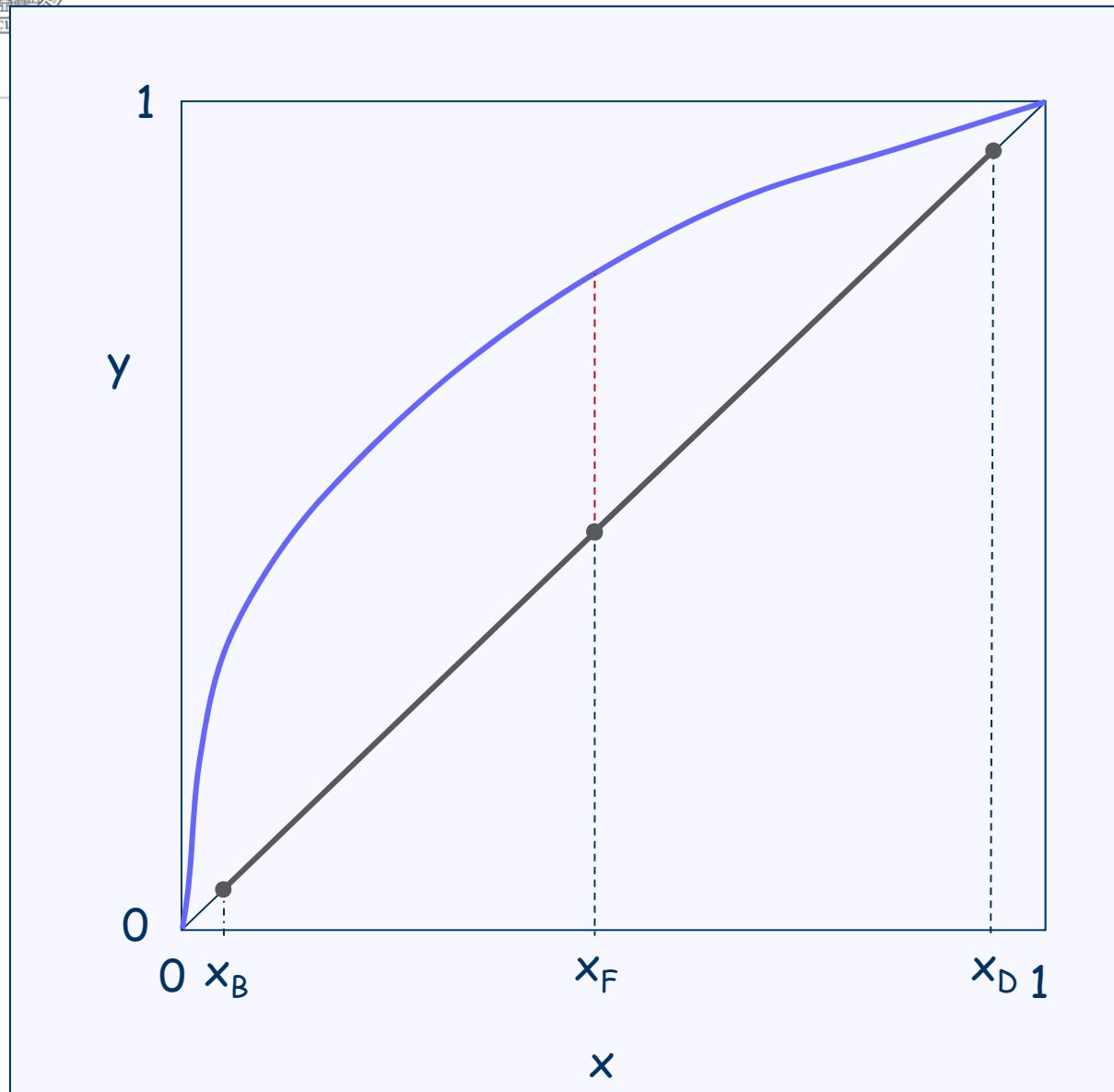

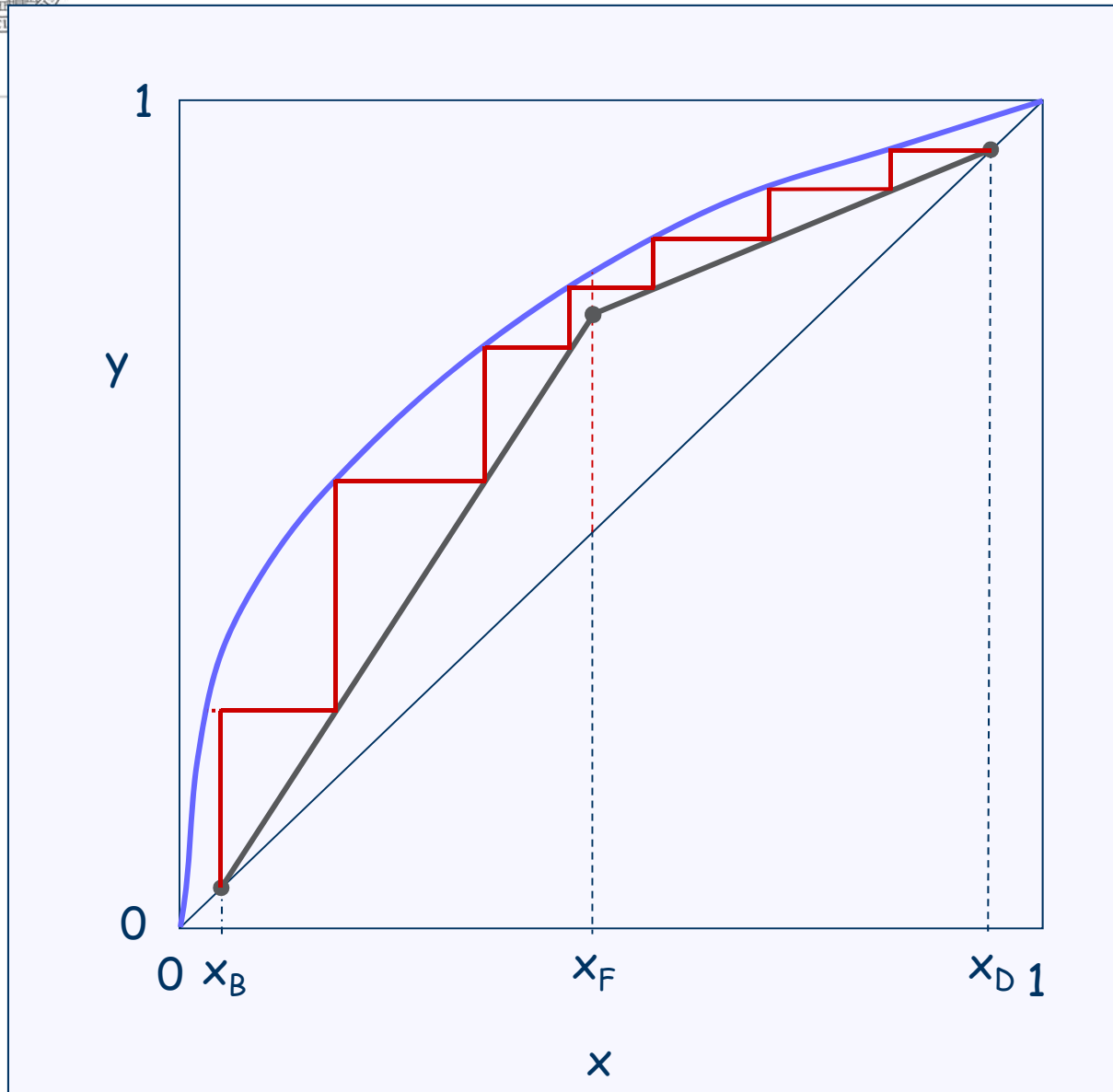
$R = R_{\min} \rightarrow \text{MINIMALNI REFLUKS} \rightarrow \text{NTU} \rightarrow \infty$

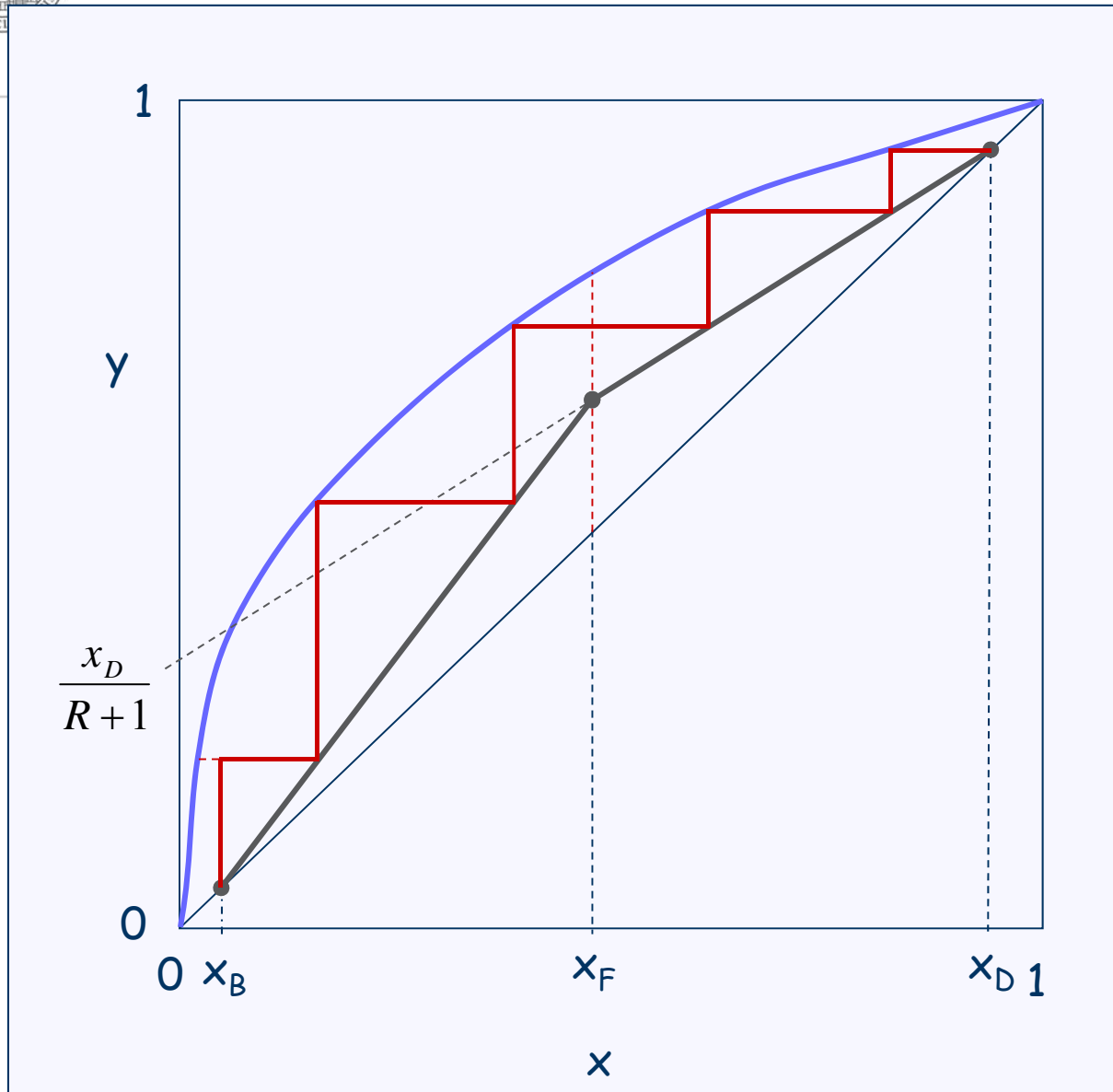

$R=R_{\max} \rightarrow \text{TOTALNI REFLUKS} \rightarrow \text{NTU} \rightarrow \text{NTU}_{\min}$

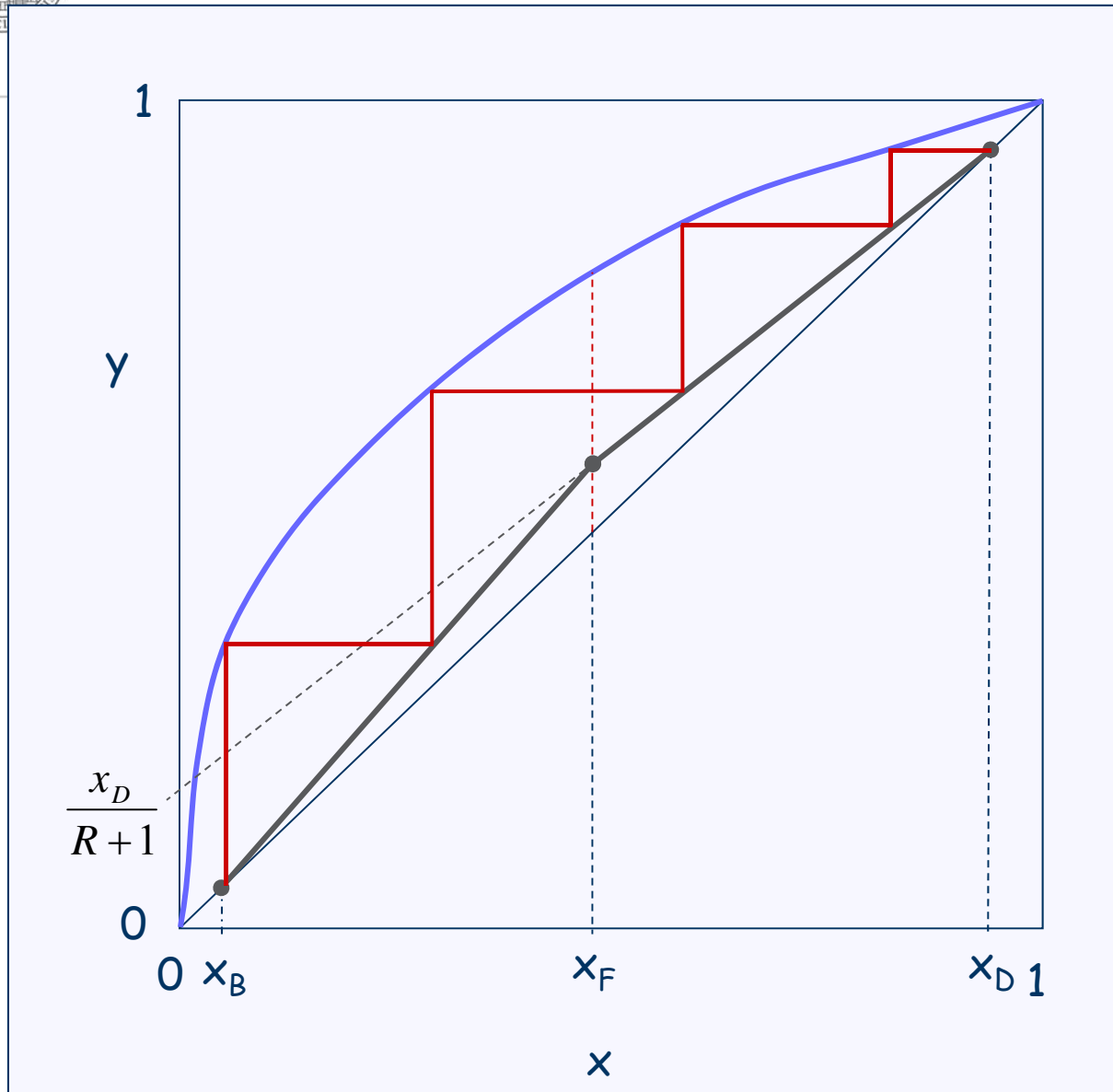

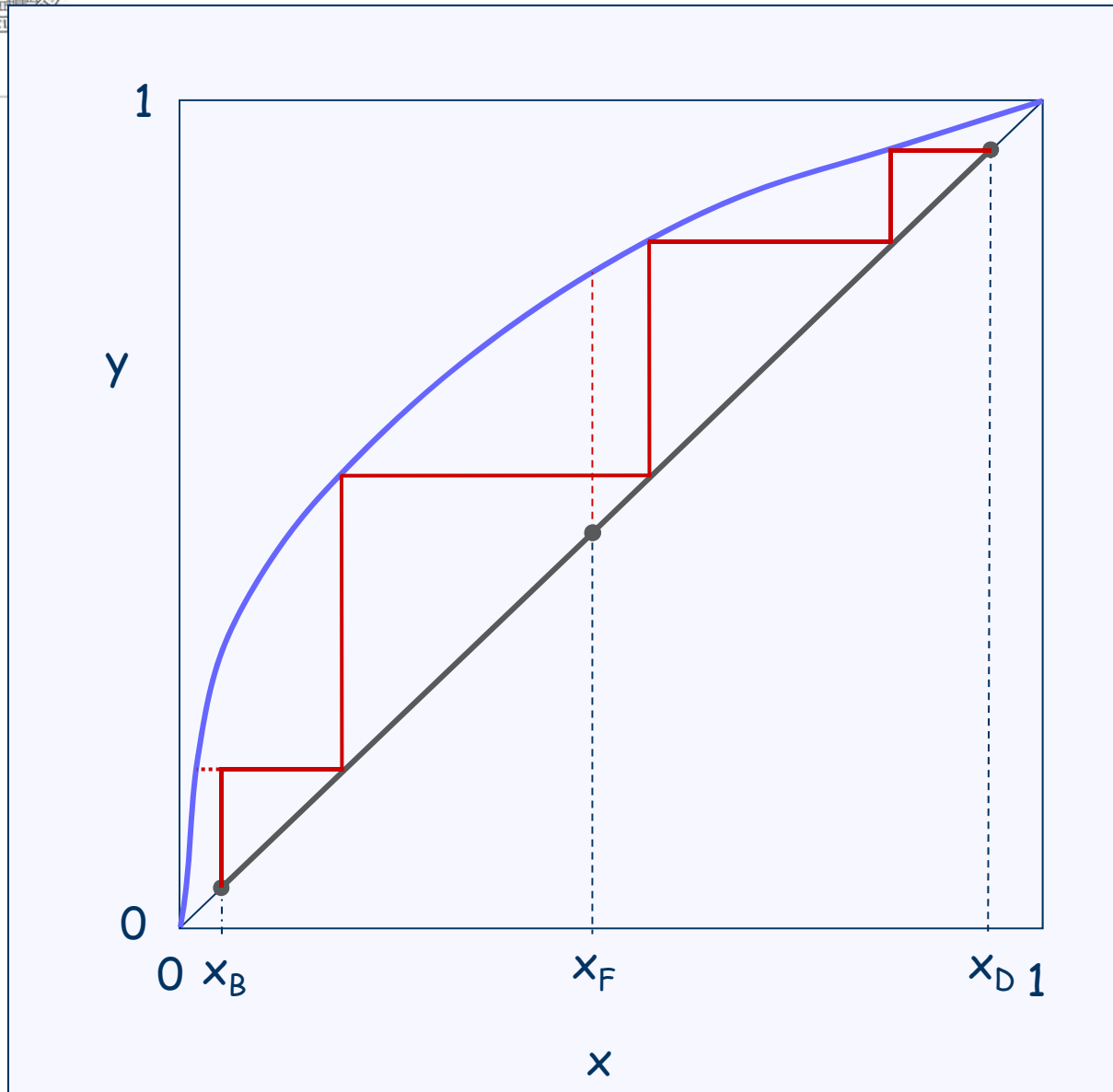
$$\frac{R_1}{NTU_1} = 7$$

$$\frac{R_2}{NTU_2} = 4,8$$

$$\frac{R_3}{NTU_3} = 4$$

$$R = R_{\max}$$
$$NTU_{\min} = 3,8$$

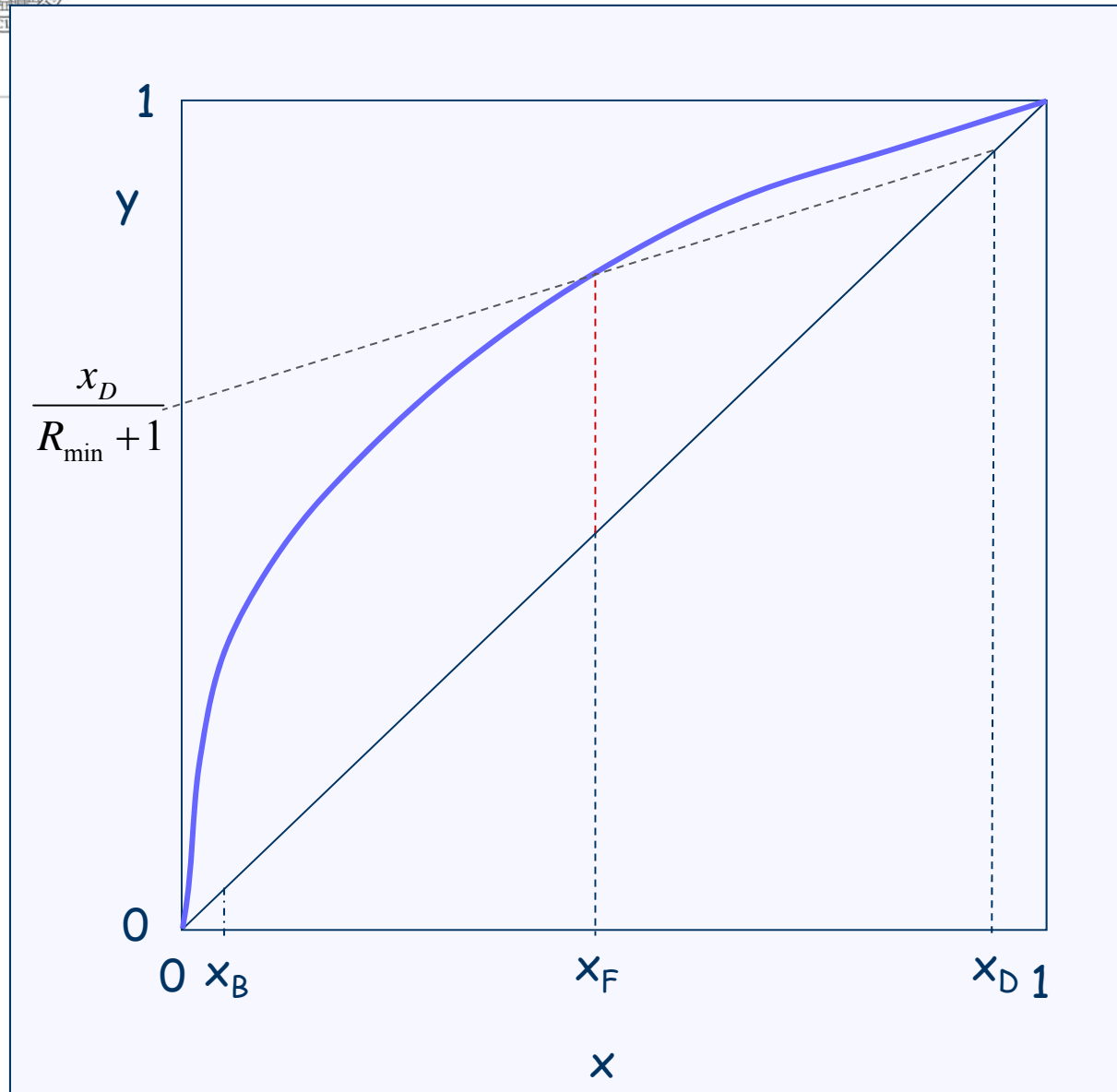

FKIT MCMXIX

-
- ukoliko je poznat odnos minimalnog i stvarnog refleksnog omjera

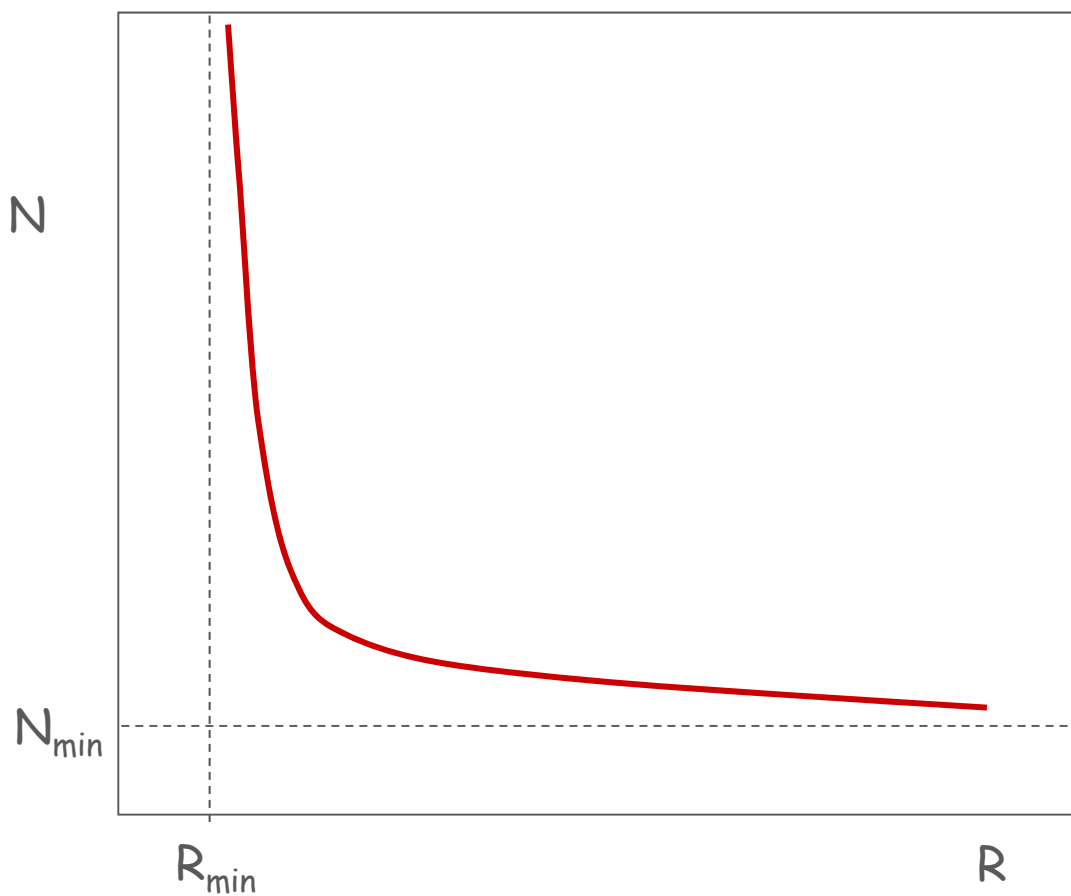
$$R = n \cdot R_{\min}$$

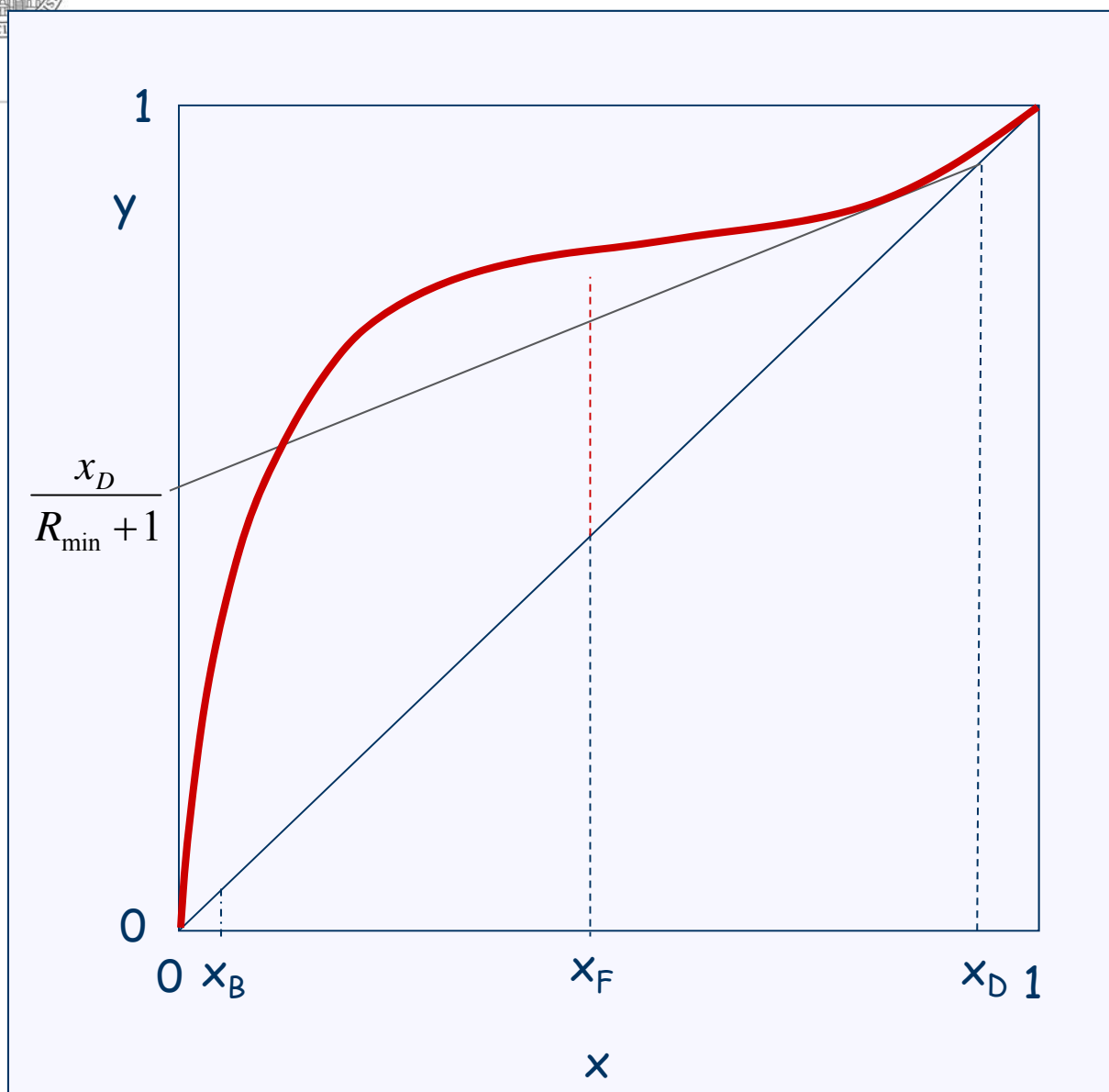
-
- iz očitnog odsječka izračuna se minimalni refleksni omjer ($R_{\min}$), a iz poznatog odnosa refleksnih omjera stvarni refleksni omjer te crta novi gornji radni pravac i na opisani način određuje broj koncentracijskih stupnjeva

Ovisnost broja koncentracijskih stupnjeva o refluksnom omjeru

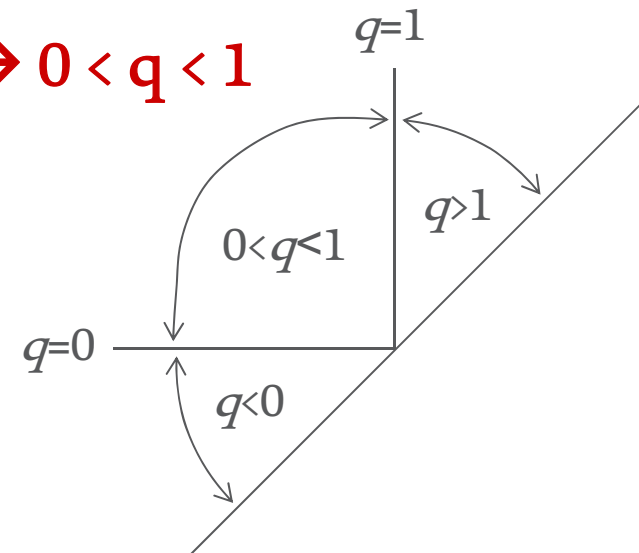
ako ravnotežna krivulja ima točku infleksije

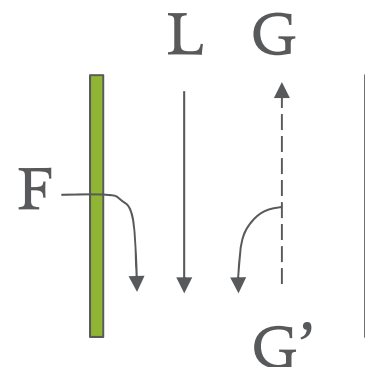
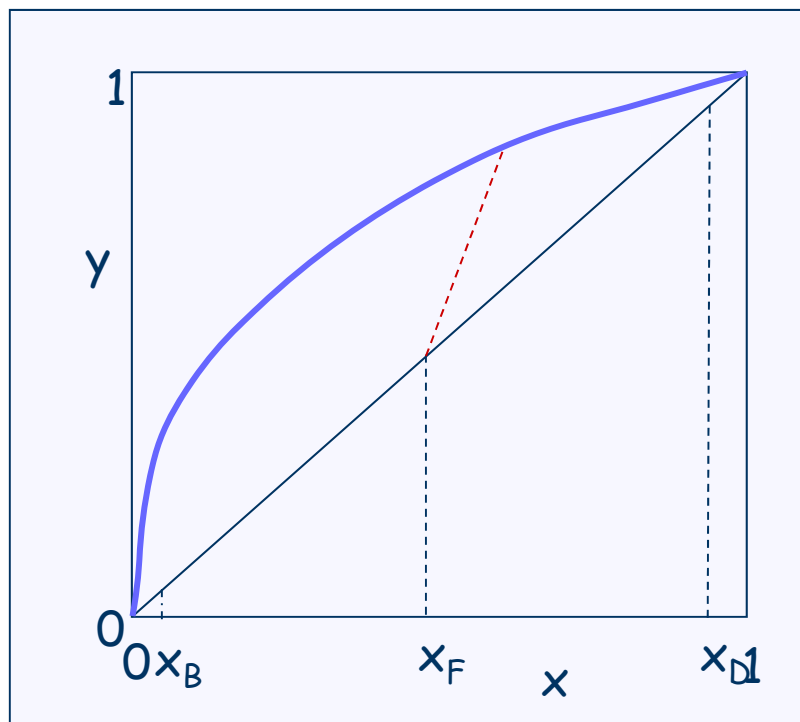
q - linija

- koliko je topline potrebno da se ispari 1 kmol pojne smjese
- definirana je stanjem pojne smjese:

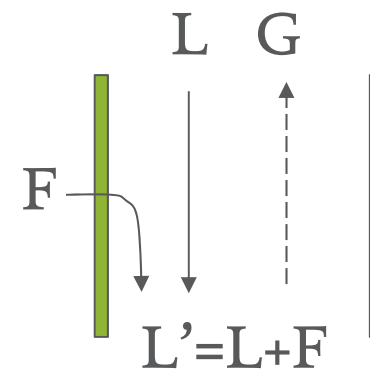
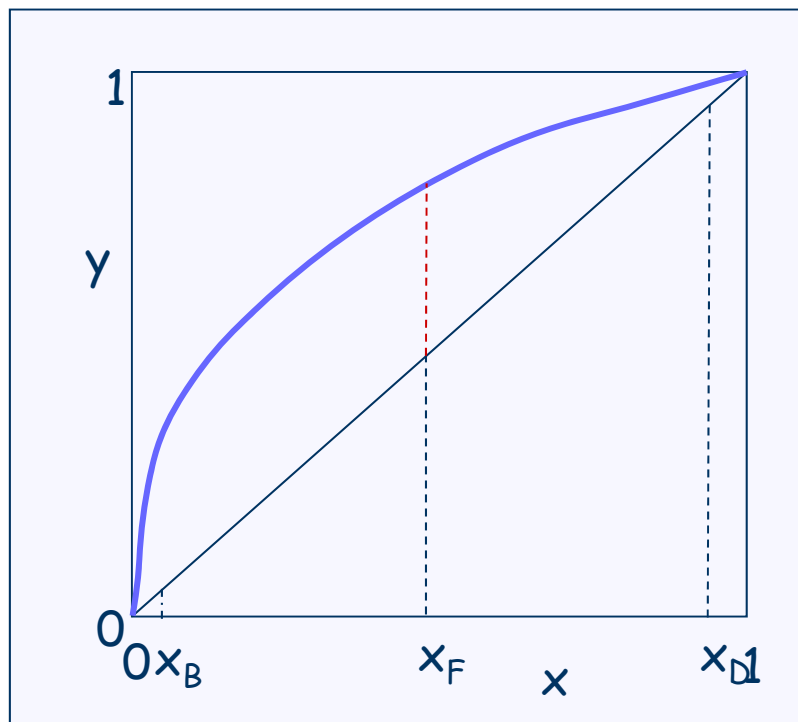
1. kapljevina na $T_F < T_v \rightarrow q > 1$
2. kapljevina na $T_F = T_v \rightarrow q = 1$
3. smjesa pare i kapljevine na $T_F = T_v \rightarrow 0 < q < 1$
4. para na $T_F = T_v \rightarrow q = 0$
5. pregrijana para $T_F > T_v \rightarrow q < 0$

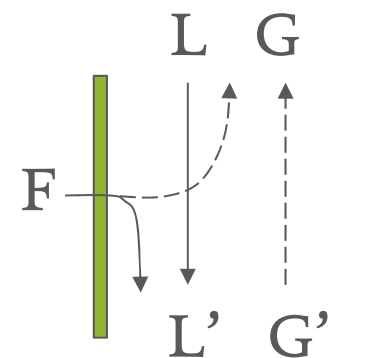
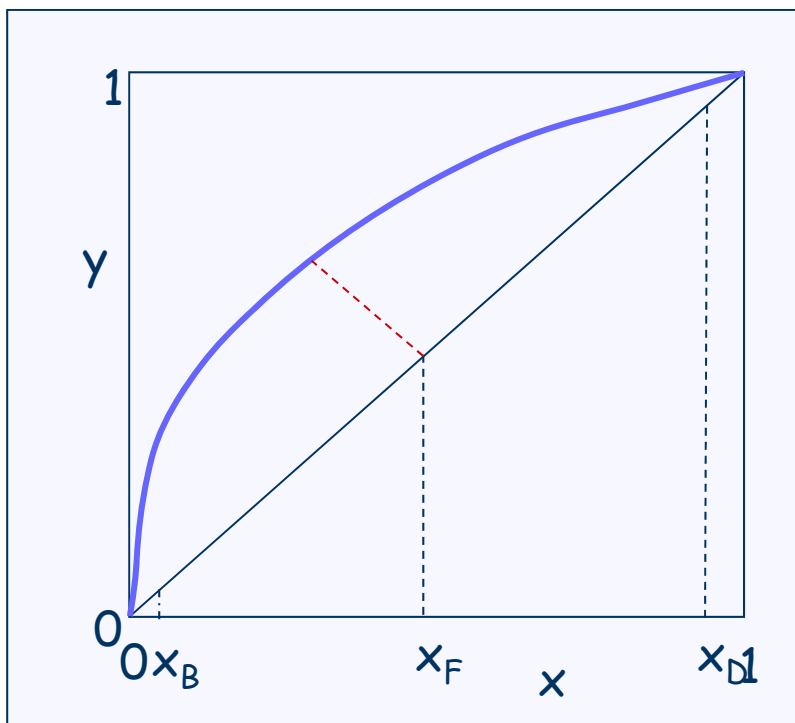
pojna smjesa je kapljevina na temperaturi manjoj od vrelišta

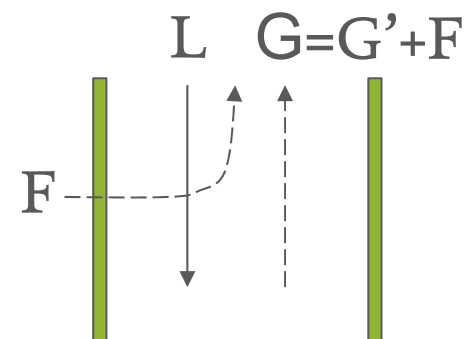
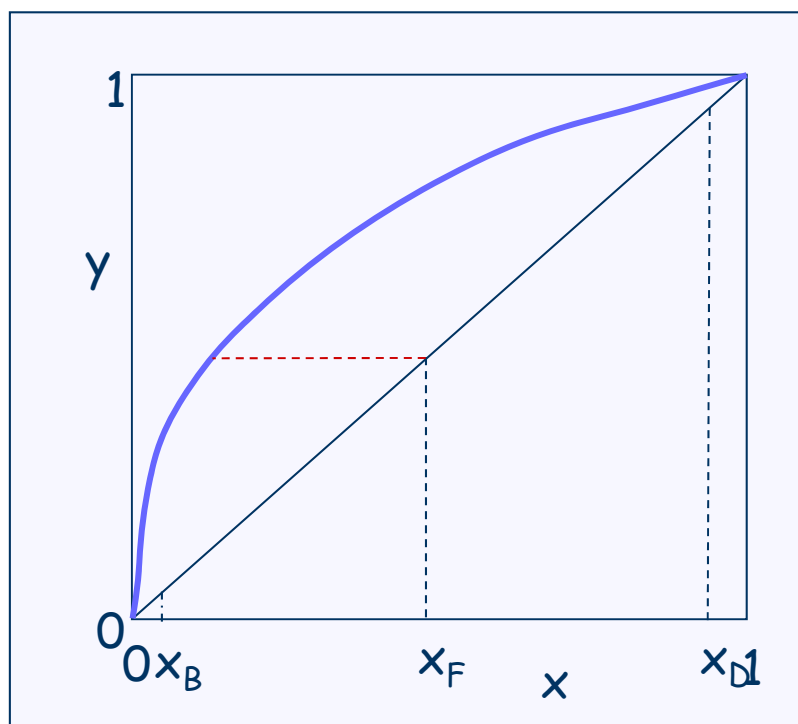
pojna smjesa je kapljevina na temperaturi vrelišta

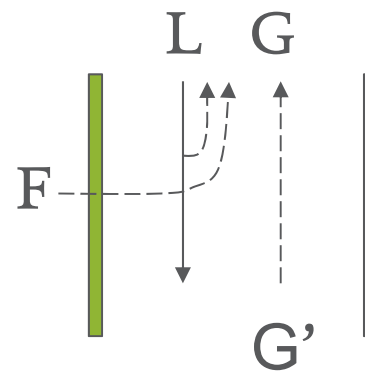
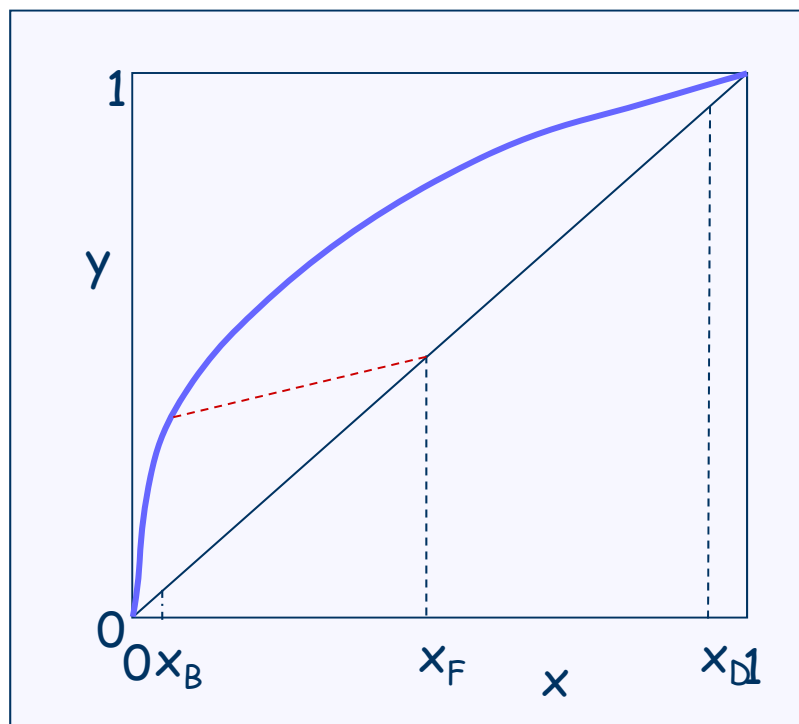
pojna smjesa je smjesa kapljevine i pare na temperaturi vrelišta

pojna smjesa je para na temperaturi vrelišta

pojna smjesa je para na temperaturi većoj od vrelišta (pregrijana para)

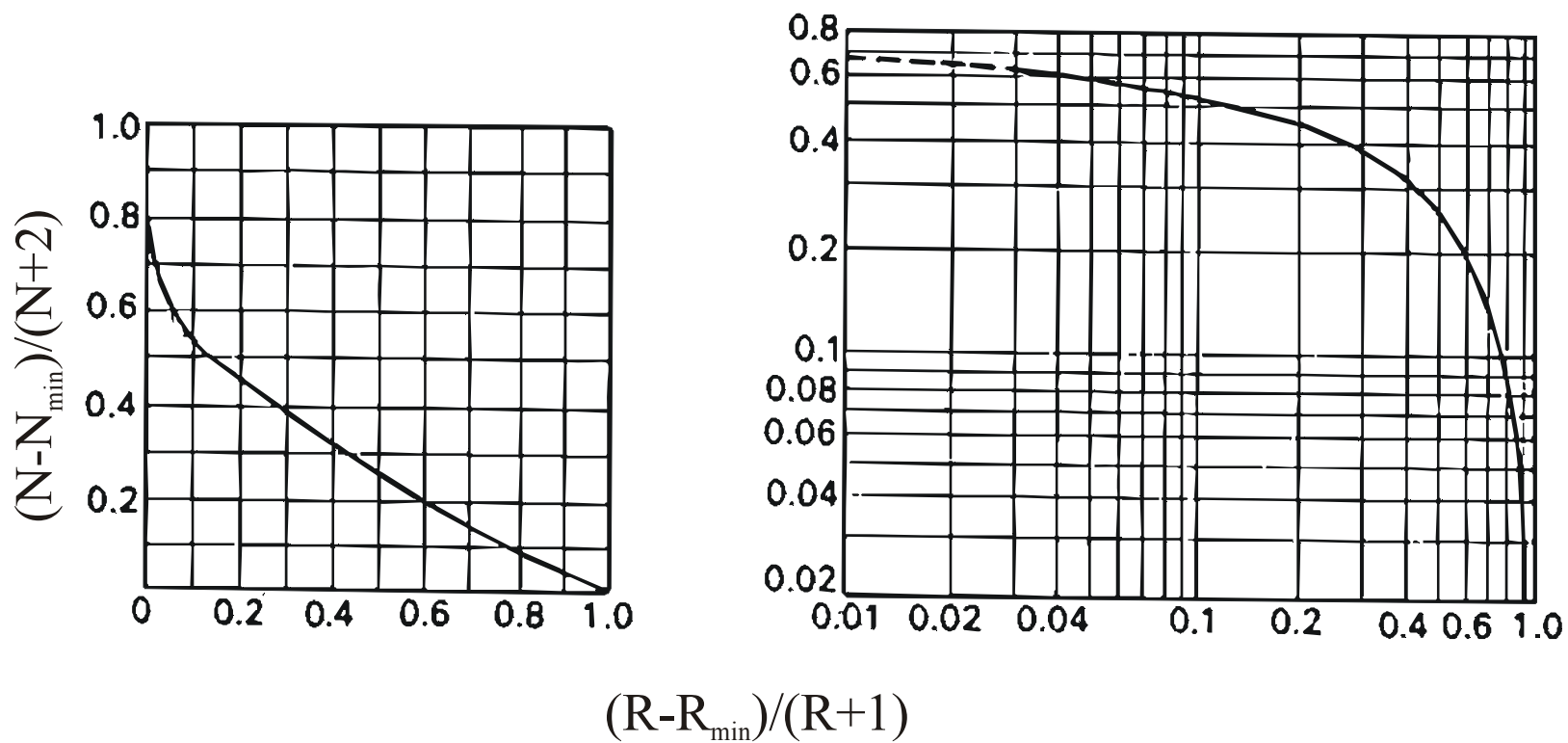

- PP:
- stalni protoci
- stalna relativna hlapivost
- refluksni omjer, $R_{\max} \rightarrow \infty$
- minimalni broj koncentracijskih stupnjeva:

$$NTU_{\min} = \frac{\log\left(\frac{x_D \cdot (1 - x_B)}{x_B \cdot (1 - x_D)}\right)}{\log(\alpha_{1,2})} - 1$$

Gillilandova metoda

Minimalni refleksni omjer, ekonomski optimalan refleksni omjer

- refleksni omjer, R :
$$R = \frac{L}{D}$$
- minimalni refleksni omjer:
$$R_{\min} = \frac{1}{\alpha_{1,2} - 1} \cdot \left[\frac{x_D}{x_F} - \alpha_{1,2} \cdot \frac{1 - x_D}{1 - x_F} \right]$$
- radni refleksni omjer:
$$R = (1.05 \cdots 2) \cdot R_{\min}$$

Izvedba unutrašnjosti kolone

- Plitice
- Punila
  - nasipna
  - strukturirana
- Nosači
- Raspodjelnik kapljevine i pare
- Ostranjivač kapljica

punila

plitice

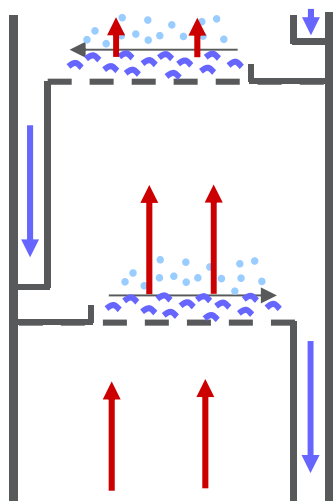
▪ Općenito:

PLITICE	NASIPNA PUNILA	STRUKTURIRANA P.
Veliki protoci Fleksibilnost protoka Veći Δp pri normalnom ili povišenom tlaku Mogućnost prljanja	Veliki specifični protok Dobra separacijska efikasnost Mali specifični Δp Niska cijena	Najveća efikasnost Najniži Δp Za rad pod vakuumom

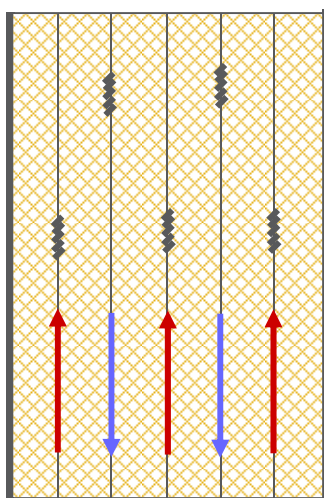
Kolone sa stupnjevitim kontaktom

Kolone s kontinuiranim kontaktom

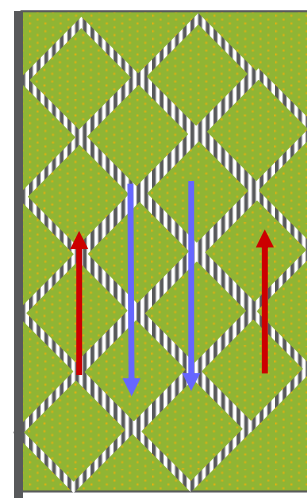
Kolone sa stupnjevitim i kontinuiranim kontaktom

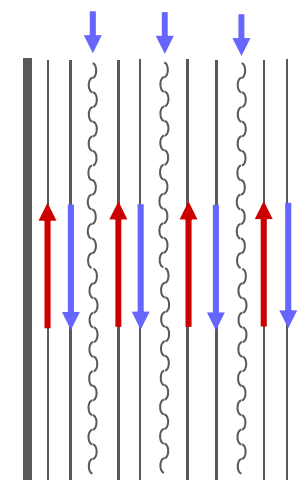
Kolona s pliticama

Kolona s nasipnim
punilima

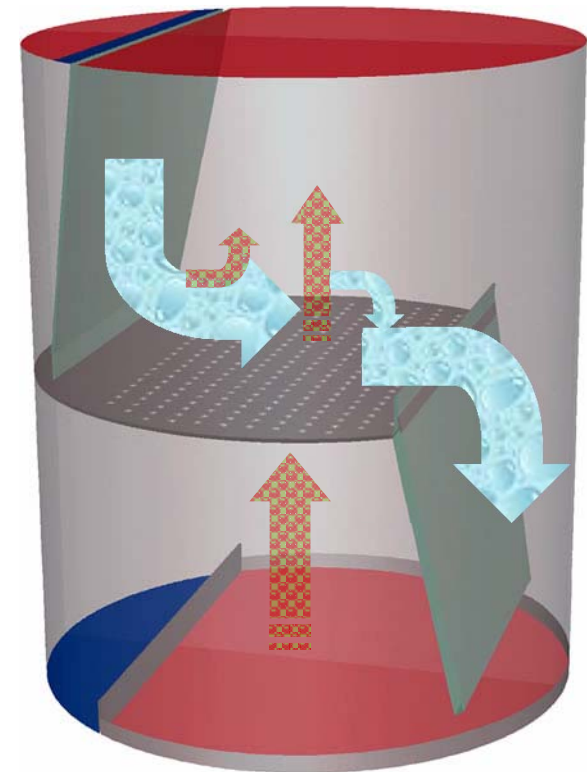
Kolona sa strukturiranim
punilima

Stupnjeviti kontakt

kontinuirani kontakt - diferencijalna

- horizontalne ravne ploče određene geometrije postavljene na definiranoj udaljenosti jedna od druge unutar kolone
- mjesto dodira faza i mjesto separacije faza
- Tok kapljevine po plitici uglavnom je kontroliran
- Vrijeme zadržavanja kapljevine na plitici mora biti dovoljno za zadovoljavajuću izmjenu topline i tvari na plitici
- Tijekom kontakta para predaje toplinu kapljevini pri čemu se dio THK iz pare kondenzira, a dio LHK prisutne u kapljevini isparava

Najčešće korištene plitice

Perforirana (sitasta) plitica

Plitica s poklopcima

Plitica s kanalima

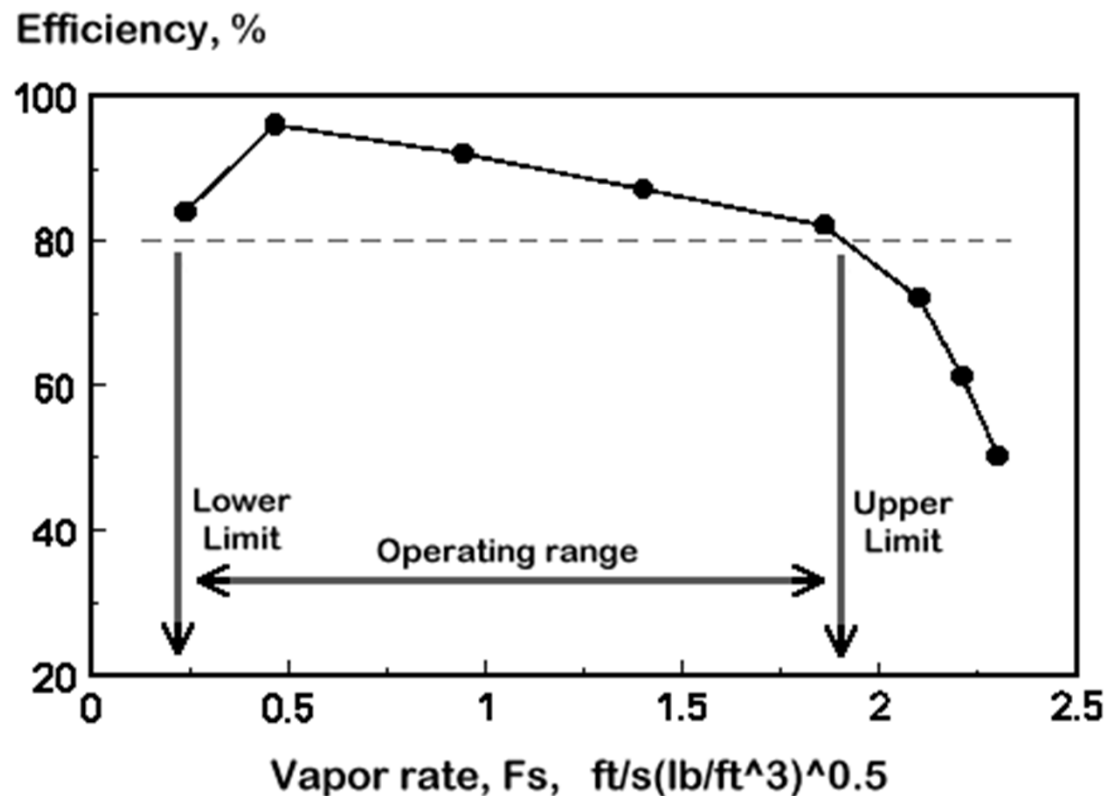
	čišćenje	Interval kapaciteta	Čvrste čestice	cijena
	+	-	+	+
	-	+	0	-
	-	+	0	-

radni interval kolone s pliticama

- ograničen vrstom i geometrijom plitica i svojstvima faza u kontaktu
- veliki protoci, i fleksibilnost
- ograničenja
  - minimalni protok pare (nestabilnost raspodjele, L se cijedi)
  - minimalni protok kapljevine (pretok, raspodjela)
  - maksimalni protok pare (kapi L su odnesene; potapanje)
  - maksimalni protok kapljevine (prekratko vrijeme zadržavanja za separaciju)
- veći razmak između plitica → veći protok pare

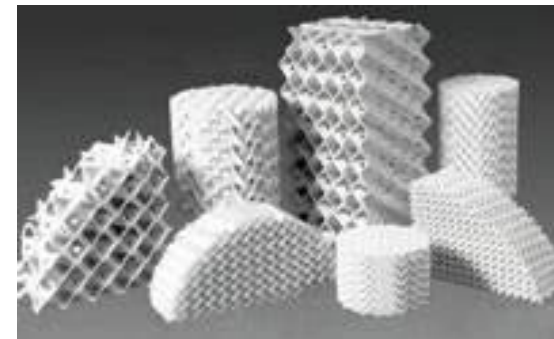
- najznačajniji parametar → stupanj separacije
- krivulja efikasnosti plitice ovisno o protoku pare definira rad kolone

Punila

- nasipna i strukturirana → povećanje međufazne površine
- zbog gravitacije L struji prema dolje i na pakovanju tvori tanki film preko kojeg struji plin
- mali pad tlaka po jedinici visine pakovanja (ili ekv stupanj), manje vrijeme zadržavanja
- geometrijski jednostavna pakovanja od različitih materijala (čelik, bakar, ugljen, porculan, staklo, plastika)
- kapljevina mora biti ravnomjerno raspodijeljena
- poroznost sloja je veća uz rub nego u središtu pa teži strujati uz stjenku
- potpuno mokra punila (na početku procesa) potapanjem kolone

Nasipna i strukturira punila

Radni uvjeti

- vrsta i geometrija punila te svojstva faza i protoci
- gornja granica protoka (potapanje; fluidizacija)
- donja granica protoka (djelomično suha punila)